

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

På sporet av fôret

Hvordan kan vi identifisere jordbruksareal som ikke er i drift?

NIBIO RAPPORT | VOL. 5 | NR. 81 | 2019

Henrik F. Mathiesen
Divisjon for kart og statistikk

TITTEL/TITLE

På sporet av fôret - Hvordan kan vi identifisere jordbruksareal som ikke er i drift?

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Henrik F. Mathiesen

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
13.06.2019	5/81/2019	Åpen	10264	19/00818
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:	
978-82-17-02365-4	2464-1162	36		

OPPDRAKSGIVER/EMPLOYER:

Norges Forskningsråd 255324/E50

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Wendy Fjellstad (Nibio)

STIKKORD/KEYWORDS:

Jordbruk, tørke, ute av drift, tilskudd

Agriculture, drought, fallow, farm subsidies

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Jordbruks, kartlegging, statistikk

Agriculture, mapping, statistics

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Rapporten gir en oversikt over hvordan vi kan beregne arealtall og gjøre tilgjengelig kart over jordbruksareal som kan være ute av drift. NIBIO har her brukt registerdata og kart over landets arealressurser til å beregne hvor mye av landets kartlagte jordbruksareal som ikke inngår i søknader om produksjonstilskudd i 2018. Undersøkelsen viste at nærmere 1500 kvadratkilometer, som utgjør 13 prosent av landets jordbruksareal, kan være ute av drift. Det virkelige tallet er nok noe lavere.

This report compares mapped agricultural land with the agricultural area listed in applications for agricultural production subsidies in 2018. The study shows that 13 percent of Norway's agricultural land was apparently not being used for agriculture in 2018. The actual number may be lower.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Alle

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Alle

STED/LOKALITET:

Under tregrensa

GODKJENT /APPROVED

HILDEGUNN NORHEIM

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

WENDY FJELLSTAD

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Innhold

Sammendrag	4
1 Innledning	6
2 Beskrivelse av datakilder	8
2.1 AR5 - Arealressurskartet i målestokk 1:5000	8
2.2 Landbruksregisteret.....	11
2.3 Registeret for søknader om produksjonstilskudd	13
2.4 Kart over landbrukseiendommer og jordbruksarealer	15
3 Metode	17
3.1 Statistikk over jordbruksareal som kan være ute av drift	17
3.2 Kart over jordbruksareal som kan være ute av drift	18
3.3 Jordbruksareal som ikke entydig kan knyttes til en enkelt landbrukseiendom.....	21
4 Analyse.....	23
4.1 Jordbruksareal som kan være ute av drift - fylkesnivå	23
4.2 Jordbruksareal som kan være ute av drift - kommunenivå	25
4.3 Jordbruksareal etter typer som kan være ute av drift	29
4.4 Maskinelt høstbart areal som kan være ute av drift	32
5 Konklusjon	35
Referanser	36

Sammendrag

Sommeren 2018 ble preget av langvarig tørt og varmt vær som ga betydelige tørkeskader og stor avlingssvikt over store deler av landet. Som en følge av dette fikk NIBIO flere henvendelser fra lokal og regional landbruksforvaltning om bistand til å lage oversikter over hvor mye jordbruksareal som kunne være ute av drift og som kanskje kunne utnyttes til dyrking av fôr. NIBIO valgte å besvare henvendelse med å summere fulldyrka og overflatedyrka jord kartlagt i arealressurskartet AR5 og sammenlikne dette med fulldyrka og overflatedyrka jord oppført i søknader om produksjonstilskudd. Undersøkelsen viste at nærmere 830 kvadratkilometer fulldyrka og overflatedyrka jord i AR5 ikke var disponert i søknader om produksjonstilskudd i 2017. Dette utgjorde 9,1 prosent av landets maskinelt høstbare jordbruksareal og tilsvarer et landareal som er mer enn to ganger større enn overflaten på Mjøsa.

I ettertid har NIBIO som del av prosjektet «Storfe i utmark»¹ gått nærmere inn i materialet. I denne rapporten beskriver vi ulike datakilder og hvordan disse kan brukes til å identifisere jordbruksareal som kan være ute av drift. Vi beskriver arealressurskartet AR5 som kartfester alt jordbruksareal og vi beskriver landbruksregisteret som inneholder oversikt over hvilke matrikkelenheter og typer av jordbruksareal som inngår i landbrukseiendommen, herunder hvem som eier dem. Vi beskriver også registeret over søknader om produksjonstilskudd som lister opp alt jordbruksareal det er søkt om tilskudd til å drive jordbruk. Til slutt drøfter vi hvilke kilder som er best egnet til å beregne jordbruksareal som kan være ute av drift og hvordan vi kan bruke dem i offentlige karttjenester.

Rapporten viser at vi på kommune- og fylkesnivå kan lage god statistikk over jordbruksareal som kan være ute av drift ved å sammenlikne summerte arealtall i AR5 med summerte arealtall i søknader om produksjonstillegg. Tallene bør imidlertid suppleres med kart og flybilder som kan hjelpe de som ønsker mer kunnskap for å finne ut om jordbruksarealene faktisk er ute av drift eller ikke.

For å lage et kart som viser jordbruksareal som kan være ute av drift, har vi koblet matrikkelkartet mot arealressurskartet, landbruksregisteret og søknader om produksjonstilskudd. Disse kartene alene kan ikke brukes for å beregne hvor mye areal som kan være ute av drift, men de kan hjelpe næringsdrivende i jordbruket og landbruksforvaltere i å finne frem til kartlagt jordbruksareal det ikke er utbetalt produksjonstilskudd for. Kartmaterialet er gjort tilgjengelig på karttjenesten <https://kilden.nibio.no/>.

Med utgangspunkt i arealressurskartet, landbruksregisteret og søknader om produksjonstilskudd har vi laget tre kartlag som viser typer jordbruksareal som kan være ute av drift. Disse er:

- Jordbruksareal utenfor landbrukseiendom
- Jordbruksareal på landbrukseiendom der det ikke er utbetalt produksjonstilskudd
- Prosentvis andel jordbruksareal på landbrukseiendom det ikke er utbetalt produksjonstilskudd for. Andelen utgjør minst 10 dekar eller minst 25 prosent av det kartlagte arealet på landbrukseiendommen.²

Vi har også laget et kartlag der vi viser jordbruksareal som ikke entydig kan knyttes til en enkelt landbrukseiendom. Disse arealene må derfor bli gjenstand for nærmere undersøkelser dersom man ønsker å vite hvor mye av jordbruksarealet som kan være ute av drift.

Resultatene i denne undersøkelsen er indikasjoner på at jordbruksareal kan være ute av drift. Vi er på sporet, men nærmere undersøkelser må til for å finne eksakt hvor mye og hvilke jordbruksareal som er ute av drift på landbrukseiendommer og i kommuner.

¹ Forskningsrådet, prosjekt 255324/E50.

² Grensen på 10 dekar eller 25 prosent er satt uten erfaringsgrunnlag. Den kan være satt for lavt..

Figur 1: Dugnadsslått på jordbruksareal ute av drift i Sørfold kommune i Nordland

Foto: Oskar Puschmann/Nibio ©

1 Innledning

Norge har lite jordbruksareal sammenlignet med mange andre land. Bare tre prosent av Norges landareal, eller om lag 10 millioner dekar, er jordbruksareal.³ Av dette er det bare 30 prosent som egner seg til å dyrke matkorn. I praksis blir om lag 90 prosent av jordbruksarealet brukt til å dyrke dyrefôr, som igjen blir omsatt til kjøtt, melk eller egg⁴. Dyrkbar jord utgjør arealreserver for fremtidig jordbruk. Om lag 4 prosent av Norges landareal og rundt 13 millioner dekar skog, myr og åpen fastmarksområder kan konverteres til fulldyrka jordbruksareal i fremtiden. Nydyrking av myr kan imidlertid få uønskede konsekvenser i form av økte utslipp av klimagasser og ødelagte naturlige leveområder.

For å sikre tilstrekkelig matproduksjon i tider med svikt i lokal produksjon og/eller svikt i tilgangen til innsatsfaktorer og varer fra utlandet er det viktig med et sterkt jordvern, kombinert med bedre utnyttelse av tilgjengelige jordbruksarealer. I jordlovens paragraf 12 heter det at jordbruksareal skal være i drift. Dette gjelder for hele den tiden man eier jordbruksarealet. Det er mulig å leie bort jordbruksareal etter skriftlig avtale og driftsmessig gode løsninger (Jordloven 2017). Til tross for bestemmelsene i jordloven er det mye kartlagt jordbruksareal som ikke dyrkes eller brukes til beite i Norge.

I tråd med FNs bærekraftsmål skal Norge bidra til at det globalt finnes bærekraftige systemer for matproduksjon.⁵ Produktivitet og produksjon skal økes, samtidig som jordbrukets natur- og kulturverdier skal bevares. Jordbruket skal tilpasses klimaendringer og ekstremvær. Jordkvaliteten skal bedres. Norge skal også bidra til tiltak for å begrense ekstreme svingninger i matvareprisene. En forutsetning for dette er at jordbruksareal ikke bygges ned, men holdes i drift på en bærekraftig måte. I dette ligger også at næringsdrivende i landbruket får informasjon om hvor man best kan drive ulike former for landbruk og hvor det finnes jord som ikke er i bruk.

Norsk landbruk har gjennomgått store endringer de siste 30 årene. Andelen aktive gårdbrukere har sunket og det er nå mer leid enn eid jord blant aktive norske bønder (NIBIO 2019). Andelen maskinelt høstbart areal (summen av fulldyrka jord og overflatedyrka jord) har stabilisert seg, samtidig som andelen innmarksbeite har økt. I forhold til bærekraftsmålene bidrar Norge til økt landbruksproduksjon, men mye av veksten har også økt avhengigheten av import av kraftfôr og andre innsatsfaktorer fra utlandet.

I deler av landet viser undersøkelser at fraflytting og nedlegging av mindre lønnsomme jordbruksforetak er blitt vanlig. I marginale jordbruksområder er det vanskelig å finne noen som vil ta over jorda når de som har drevet den pensjonerer seg eller flytter.

Sommeren 2018 ble preget av langvarig tørke og varmt vær som ga betydelige tørkeskader og stor avlingssvikt over store deler av landet. I juli, da situasjonen ble svært alvorlig, sendte representanter fra lokal og regional landbruksforvaltning henvendelser til NIBIO om bistand til å lage oversikter over hvor mye jordbruksareal som kan være ute av drift. Forvaltningen ønsket å bistå næringsdrivende i landbruket umiddelbart og de ønsket kunnskap og beredskap for lignende situasjoner i fremtiden. NIBIO valgte å takle dette med å summere opp kartlagt fulldyrket- og overflatedyrket jord i arealressurskartet i målestokk 1:5000 for hver kommune og se dette opp mot summen av fulldyrket- og overflatedyrket jord oppført i søknader om produksjonstilskudd. Undersøkelsen viste at nærmere 830 000 dekar eller 9 prosent av Norges kartlagte jordbruksareal ikke inngikk i noen søknad om produksjonstilskudd i 2018. Tallene har vært formidlet til interessenter og resultatet ble også forklart i en kronikk i Nationen (Strand og Mathiesen 12.09.2018).

³ <https://www.nibio.no/tjenester/arealressursstatistikk/>

⁴ <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/landbrukseiendommer/innsikt/jordvern/jordvern/id2009556/>

⁵ <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/mat/fns-barekraftmal/id2537452/>

Som del av prosjektet Storfe i utmark har vi nå gått nærmere inn i materialet og vurdert egnetheten til ulike datakilder for å levere statistikk over kartlagt jordbruksareal der det ikke er utbetalt produksjonstilskudd. Vi har også sett nærmere på hvordan vi kan utvikle kart over jordbruksareal som kan være ute av drift og hvordan vi kan gjøre disse tilgjengelige i nettbaserte kartløsninger.

I denne rapporten beskriver vi arealressurskartet AR5 der alt jordbruksareal i Norge er kartlagt i detaljert målestokk (1:5000). Vi beskriver også registeret over søknader om produksjonstilskudd der næringsdrivende i jordbruket fører opp all fulldyrka- og overflatedyrka jord samt innmarksbeite de disponerer på ulike landbrukseiendommer. Vi kommer også inn på landbruksregisterets rolle som kjerneregister i landbruksforvaltning ved, blant annet, behandling av søknader om produksjonstilskudd på landbrukseiendommer. Deretter drøfter vi hvordan vi kan kombinere disse kildene for å komme frem til oversikter over hvor mye jordbruksareal som kan være ute av drift.

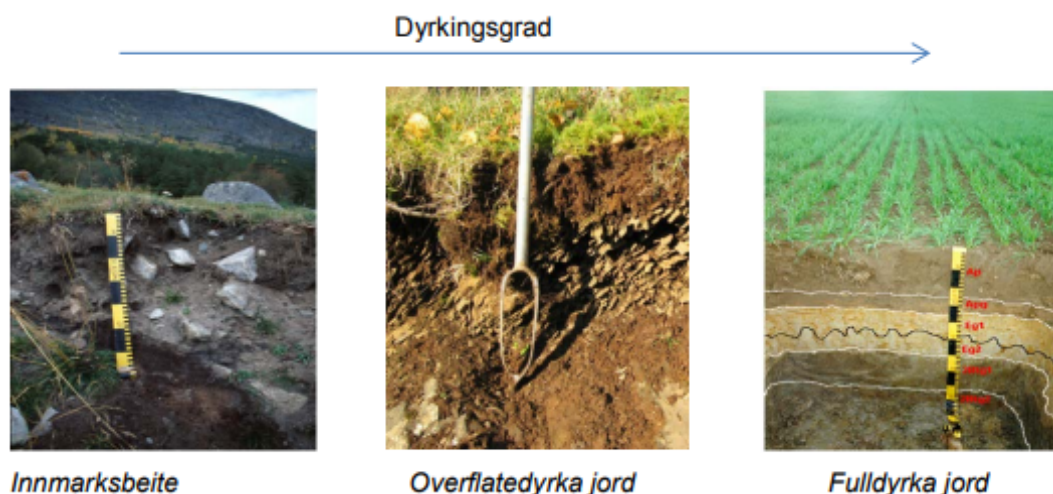
2 Beskrivelse av datakilder

For å komme frem til hvor mye jordbruksareal som kan være ute av drift, må man vite hvor det er kartlagt jordbruksareal, om det kartlagte jordbruksarealet ligger på en landbrukseiendom der landbruksforetak kan søke om støtte til å drive jorda, og om det det blir utbetalt produksjonstilskudd. Jordbruksareal utenfor landbrukseiendom er gjerne brukt eller planlagt brukt til andre formål.

Detaljert informasjon om hvor vi har jordbruksareal i Norge finner vi i datasettet arealressurskartet AR5. Dette kartet dekker alt landareal under tregrensa (Ahlstrøm et. al. 2019). Informasjon om jordbruksarealet som ligger på en landbrukseiendom finner vi i landbruksregisteret. Her finner vi også informasjon om hvem som eier landbrukseiendommen gjennom koblinger til det nasjonale eiendomsregisteret, foretaksregisteret og folkeregisteret. Informasjon om hvem som søker om produksjonstilskudd (her arealtilskudd) og hvilke arealer som inngår i disse søknadene finner vi i registret for søknader om produksjonstilskudd i jordbruket (Landbruksdirektoratet 2019).

2.1 AR5 - Arealressurskartet i målestokk 1:5000

AR5 står for arealressurskart i målestokk 1:5000. AR5 er et detaljert, nasjonalt heldekkende datasett for alt landareal under tregrensa. Dette er den beste kilden til informasjon om landets arealressurser. Datasettet beskriver arealressursene ut fra produksjonsgrunnlaget for jord- og skogbruk og deler inn landarealet etter arealtype, treslag, skogbonitet og grunnforhold.

Figur 2.1: Typer av jordbruksareal i AR5

Datasettet er en del av det offentlige kartgrunnlaget for plan- og byggesaksbehandling og brukes i saksbehandling, tilskuddsforvaltning, planlegging og lovsaker. Det brukes også i forvaltningsrettede karttjenester som bl.a. Gårdskart og i nasjonal arealstatistikk.

I AR5 er det arealets tilstand som klassifiseres og ikke bruken av arealet. Dette betyr at jordbruksareal som ikke dyrkes eller beites er registrert som jordbruksareal i AR5 så lenge arealet tilfredsstiller kravene til fulldyrka jord, overflatedyrka jord eller innmarksbeite i henhold til klassifikasjonssystemet AR5. Dette bygger på definisjoner i klassifikasjonssystemet for markslag i Økonomisk kartverk fra midten på 1960-tallet.

Fulldyrka jord er jordbruksareal som er dyrket til vanlig pløedybde og som kan benyttes til åkervekster eller til eng og kan fornyes ved pløying. *Overflatedyrka jord* er jordbruksareal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig, men som ikke kan pløyes til vanlig pløedybde. *Innmarksbeite* er jordbruksareal som ikke kan høstes maskinelt, men som kan benyttes

som beite. Minst 50 % av arealet skal være dekket av kulturgress eller beitetålede urter (Ahlstrøm et al. 2019).

Figur 2.2.1: Eksempler på arealtypen fulldyrka jord slik dette klassifiseres i datasettet AR5. Arealet lengst til høyre er ute av drift, men kan fornyes ved pløying.

Figur 2.2.2: Eksempler på overflatedyrka jord. Arealet lengst til høyre brukes til beite, men kan høstes maskinelt.

Figur 2.2.3: Eksempler på innmarksbeite

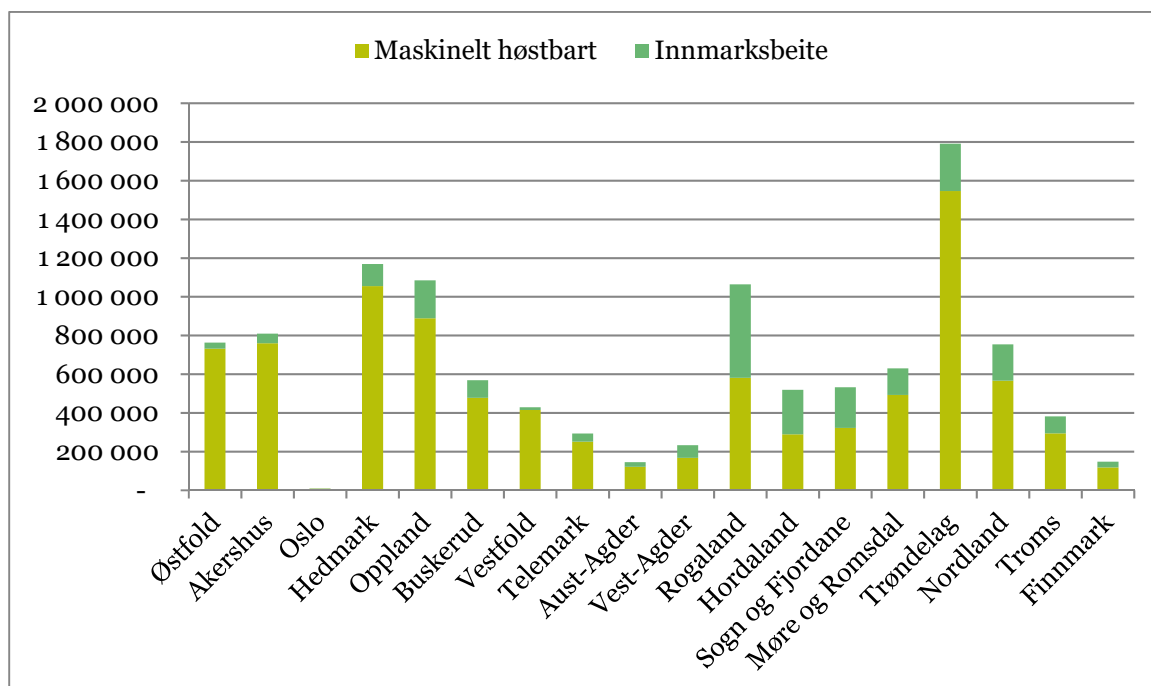
Som nevnt er det arealets tilstand som klassifiseres i AR5 og ikke bruken av arealet. Dette betyr at jordbruksareal ute av drift er registrert som jordbruksareal i AR5 så lenge arealet fortsatt tilfredsstillende oppfyller kravene til fulldyrka jord, overflatedyrka jord eller innmarksbeite. Dersom jordbruksareal blir omdisponert til andre formål skal det fortsatt defineres som jordbruksareal i AR5. Det er først når arealet blir bygd ned eller det har vokst opp skog at det omklassifiseres i AR5. Dersom jordbruksareal går ut av drift som følge av opphør av gårdsdrift i området, kan det ta mange år før arealet endrer tilstand fra jordbruksareal til skog eller åpen fastmark eller myr i AR5. Det skjer stadig endringer og det kan være en utfordring å holde kart oppdatert. Ansvar for ajourhold av AR5 er todelt og regulert gjennom kart-samarbeidet Geovekst. Kommunene skal holde AR5 oppdatert gjennom kontinuerlig ajourhold. NIBIO gjennomfører et periodisk ajourhold med utgangspunkt i nye flybilder i henhold til geodataplaner i fylkene. Dette gjøres gjerne med 5 til 10 års mellomrom.

Tabell 2.1 og Graf 2.1 viser at ved utgangen av 2018 var det i AR5 kartlagt 11,3 millioner dekar jordbruksareal i Norge. Trøndelag er fylket med mest jordbruksareal (nesten 1,8 millioner dekar). Det er videre mye jordbruksareal i Rogaland, samt Hedmark og Oppland og Østfold og Akershus. Oslo er

fylket med minst jordbruksareal (10 000 dekar). Det er også lite jordbruksareal i Agderfylkene. Andelen maskinelt høstbart jordbruksareal er rundt 95 prosent av det totale jordbruksarealet i Østfold, Akershus og Vestfold. I Hedmark, Oppland og Trøndelag er andelen over 85 prosent. Andelen innmarksbeite er høyest i vestlandsfylkene. Over 40 prosent av jordbruksarealet i Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane er innmarksbeite. I Nord-Norge er mellom 20 og 25 prosent av jordbruksarealet innmarksbeite.

Tabell 2.1: Jordbruksareal etter maskinelt høstbart areal (fulldyrket- og overflatedyrket jord) og innmarksbeite

Fylke	Totalt jordbruksareal		Maskinelt høstbart areal		Innmarksbeite	
	Dekar	Andel	Dekar	Andel	Dekar	Andel
Landet	11 324 000	100 %	9 086 000	80,2 %	2 238 000	19,8 %
Østfold	763 000	100 %	732 000	95,9 %	31 000	4,1 %
Akershus	809 000	100 %	760 000	94,0 %	49 000	6,0 %
Oslo	10 000	100 %	8 000	79,7 %	2 000	20,3 %
Hedmark	1 169 000	100 %	1 055 000	90,3 %	114 000	9,7 %
Oppland	1 085 000	100 %	889 000	81,9 %	196 000	18,1 %
Buskerud	569 000	100 %	478 000	84,0 %	91 000	16,0 %
Vestfold	429 000	100 %	415 000	96,8 %	14 000	3,2 %
Telemark	294 000	100 %	251 000	85,5 %	42 000	14,5 %
Aust-Agder	145 000	100 %	121 000	83,4 %	24 000	16,6 %
Vest-Agder	233 000	100 %	168 000	72,0 %	65 000	28,0 %
Rogaland	1 065 000	100 %	581 000	54,6 %	483 000	45,4 %
Hordaland	519 000	100 %	289 000	55,7 %	230 000	44,3 %
Sogn og Fjordane	531 000	100 %	322 000	60,6 %	210 000	39,4 %
Møre og Romsdal	631 000	100 %	493 000	78,2 %	137 000	21,8 %
Trøndelag	1 791 000	100 %	1 546 000	86,3 %	245 000	13,7 %
Nordland	754 000	100 %	566 000	75,1 %	188 000	24,9 %
Troms	382 000	100 %	294 000	77,0 %	88 000	23,0 %
Finnmark	148 000	100 %	118 000	79,8 %	30 000	20,2 %

Graf 2.1: Jordbruksareal (dekar) fordelt på arealtypene maskinelt høstbart areal og innmarksbeite

2.2 Landbruksregisteret

For å søke om arealtilskudd til jordbruk, er det en forutsetning at man etablerer et jordbruksforetak og enten eier eller inngår avtale om å leie jordbruksarealer på en landbrukseiendom. Landbrukseiendommer består av en eller flere grunneiendommer eid av samme eier innen en kommune. Alle eiendommer der det er aktive produsenter av vekster, slakt, egg, melk eller tømmer er oppført i registeret. For tiden inneholder landbruksregisteret mer enn 207 000 landbrukseiendommer. Samtidig er det 40 000 foretak som driver aktivt jordbruk og søker om produksjonstilskudd for vekster og husdyr.⁶

I registeret står hver landbrukseiendom oppført med person eller organisasjon som eier. Det kan være ett eller flere foretak på en landbrukseiendom. Saksbehandlere i landbruksforvaltningen oppdaterer informasjon om hvilke matrikkelenheter (grunneiendommer og andre typer eiendomsteiger) som inngår i en landbrukseiendom. Landbruksregisteret innhenter daglig opplysninger om hjemmelsoverdragelser fra matrikkelen (det nasjonale registeret for eiendom, adresser og bygninger)⁷ sammen med opplysninger om eiere fra enhetsregisteret (for bedrifter)⁸ og folkeregisteret (for privatpersoner)⁹.

NIBIO beregner og leverer arealopplysninger for hver grunneiendom i landbruksregisteret gjennom en klipping av arealressurskartet AR5 mot eiendomskart fra matrikkelen. I september 2018 ble det for første gang gjennomført en automatisk oppdatering av arealtallene i landbruksregisteret for landbrukseiendommer i hele landet. Tidligere har det vært opp til hver enkelt kommune å bestemme når beregning og oppdatering av arealtall i landbruksregisteret skulle skje. Registeret kan imidlertid ikke brukes som kilde til arealstatistikk på kommune-, fylkes- og statsnivå av flere grunner.

⁶ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/eiendom-og-skog/eiendom/grunndata-og-kart/grunndata-og-kart#landbruksregisteret>

⁷ <https://kartverket.no/eiendom/eiendomsinformasjon/matrikkelen/>

⁸ <https://www.brreg.no/om-oss/oppgavene-vare/alle-registrene-vare/om-enhetsregisteret/>

⁹ <https://www.skatteetaten.no/person/folkeregister/om/om/>

- Landbruksregisteret er ikke, og har aldri ment å være, et arealregister. Det er et kjerneregister for tilskuddsforvaltning og andre ordninger i landbruket. Det skal inneholde alle enhetene i landbruket med entydige identifikasjonsnøkler, og tilknytningen mellom disse.
- Arealtallene i Landbruksregisteret er hentet fra annen kilde (Nibios jordregister), som igjen beregner tallene fra tre kilder. Fra AR5 hentes arealtyper. Fra landbruksregisteret hentes hvilke eiendomsteiger som inngår i en landbrukseiendom. Fra matrikkelen hentes eiendomsgrenser for alle eiendomsteigene som inngår i en landbrukseiendom.
- Landbrukseiendommene får ikke oppdaterte arealtall i takt med endringer som registreres i AR5 eller matrikkelen.
- Omfatter kun areal på landbrukseiendommer. Jordbruksareal utenfor landbrukseiendommer vil ikke komme med.

Landbruksregisteret er best oppdatert i de delene av landet der det er mest aktiv gårdsdrift. Tabell 2.2 viser at det er små forskjeller mellom kartlagt jordbruksareal i AR5 og registrert jordbruksareal i landbruksregisteret i de største jordbruksfylkene (Østfold, Akershus, Hedmark, Oppland, Rogaland og Trøndelag). Forskjellen er her mindre enn én prosent. I fylker med lite jordbruksareal er det større avvik. I Troms er jordbruksarealet i landbruksregisteret 7 prosent lavere enn jordbruksarealet kartlagt i AR5. Det er også vesentlig mindre jordbruksareal i landbruksregisteret enn i arealressurskartet for fylkene på Vestlandet.

Tabell 2.2: Kartlagt jordbruksareal i AR5 (dekar) per 31.12.2018 og jordbruksareal i landbruksregisteret mars 2019

Fylke	AR5	Landbruks-registeret	Differanse	Prosentvis andel
Landet	11 324 000	11 185 000	139 000	1,2 %
Østfold	763 000	760 000	3 000	0,4 %
Akershus	809 000	820 000	-11 000	-1,4 %
Oslo	10 000	9 000	0	4,8 %
Hedmark	1 169 000	1 161 000	7 000	0,6 %
Oppland	1 085 000	1 094 000	-9 000	-0,8 %
Buskerud	569 000	563 000	6 000	1,0 %
Vestfold	429 000	426 000	3 000	0,7 %
Telemark	294 000	290 000	4 000	1,5 %
Aust-Agder	145 000	143 000	1 000	0,9 %
Vest-Agder	233 000	227 000	6 000	2,4 %
Rogaland	1 065 000	1 054 000	10 000	1,0 %
Hordaland	519 000	499 000	20 000	3,8 %
Sogn og Fjordane	531 000	514 000	17 000	3,3 %
Møre og Romsdal	631 000	613 000	17 000	2,7 %
Trøndelag	1 791 000	1 791 000	0	-0,0 %
Nordland	754 000	719 000	35 000	4,6 %
Troms	382 000	355 000	27 000	7,0 %
Finnmark	148 000	145 000	3 000	1,9 %

I Akershus, Oppland og Trøndelag er det kartlagt mindre areal i arealressurskartet enn det er oppført jordbruksareal i landbruksregisteret. Dette kan skyldes at landbruksregisteret inneholder nye arealopplysninger om nydyrking som ikke er lagt inn i arealressurskartet enda.

2.3 Registeret for søknader om produksjonstilskudd

Alle foretak innen jordbruket som søker om produksjonstilskudd fyller ut et skjema som lagres i et saksbehandlingssystem for videre vurdering og eventuell utbetaling av tilskudd. Systemet danner et register med opplysninger om hvilke arealer som er i bruk av hvem og hva som produseres på hvilken landbrukseiendom.¹⁰

Produksjonstilskuddsregisteret gir altså opplysninger om hvilke jordbruksforetak som søker om tilskudd. Det inneholder også opplysninger om hvilke landbrukseiendommer som jordbruksforetaket disponerer i form av å eie og leie jord på disse eiendommene. For hver landbrukseiendom der man disponerer jord skal det oppgis hvor mye fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite søkeren disponerer på disse eiendommene. Registeret inneholder videre opplysninger om hvor mange dekar med ulike vekster og hvor mange dyr av ulike dyreslag man totalt søker om tilskudd for. Registeret inneholder imidlertid ikke opplysninger om hvilke teiger som brukes til å produsere de ulike vekstene på landbrukseiendommen. I tillegg inneholder registeret opplysninger om salg av grovfôr, samt frukt, bær og potet. Registeret har data som kan sammenliknes over tid.

Landbruksforetak 013566432 på landbrukseiendom 15/1						
Eid areal – landbrukseiendom 15/1						
Fulldyrka jord	+	Overflatedyrka jord	+	Innmarksbeite	=	Sum areal
	+		+		+	
Leid areal – landbrukseiendom 2/2						
Fulldyrka jord	+	Overflatedyrka jord	+	Innmarksbeite	=	Sum areal
	+		+		+	
Eid areal – landbrukseiendom 6/3 i annen kommune						
Fulldyrka jord	+	Overflatedyrka jord	+	Innmarksbeite	=	Sum areal
	=		=		=	
Sum Fulldyrka jord	+	Sum overflatedyrka jord	+	Sum Innmarksbeite	=	Sum areal
	=		=		=	
Fulldyrket eng	+	Overflatedyrket eng	+	Innmarksbeite		
	+		+		+	
Vårhvet	+	Andre grovfôrvekster	+	...		
	+		+			
Epler	+	Brakka areal				
	+		+			
...	+	...				

Figur 2.3: Illustrasjon av arealtall som oppgis i søknad om produksjonstilskudd

Søknader om produksjonstilskudd kontrolleres på grunnlag av arealtall beregnet fra AR5. Definisjonen av jordbruksareal er således den samme. Søknadene om produksjonstilskudd kontrolleres for avvik mellom arealtall for landbrukseiendommer og mellom arealtall for disponert jordbruksareal og arealtall for ulike vekster. Dette bidrar til konsistens i materialet i begge registrene. Som det fremgår av figur 2.3

¹⁰ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/produksjon-og-marked/produksjonstilskudd/aktuell-soknadsomgang>

oppgir foretak som søker om tilskudd arealtall for fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite på hver landbrukseiendom de disponerer. Det samlede arealet fordeles deretter på ulike typer vekster. Et foretak kan disponere jordbruksareal på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Det går ikke frem av registeret hva man dyrker hvor på de ulike landbrukseiendommene foretaket disponerer. Søknadssystemet har en automatisk kontroll mot arealtallene i landbruksregisteret for å sikre at det ikke søkes om mer jordbruksareal enn det det er registrert på landbrukseiendommen. Ved å koble opplysninger om landbrukseiendommer oppført i registrert for produksjonstilskudd til informasjon om alle landbrukseiendommene i Landbruksregisteret, vet man hvilke landbrukseiendommer som inngår i søknader om produksjonstilskudd og hvilke som ikke gjør det. I denne undersøkelsen har vi tatt med alle søknader som er godkjent og utbetalt, samt et mindre antall resterende søknader som fortsatt ikke er ferdig behandling. Søknader som er avvist er ikke tatt med.

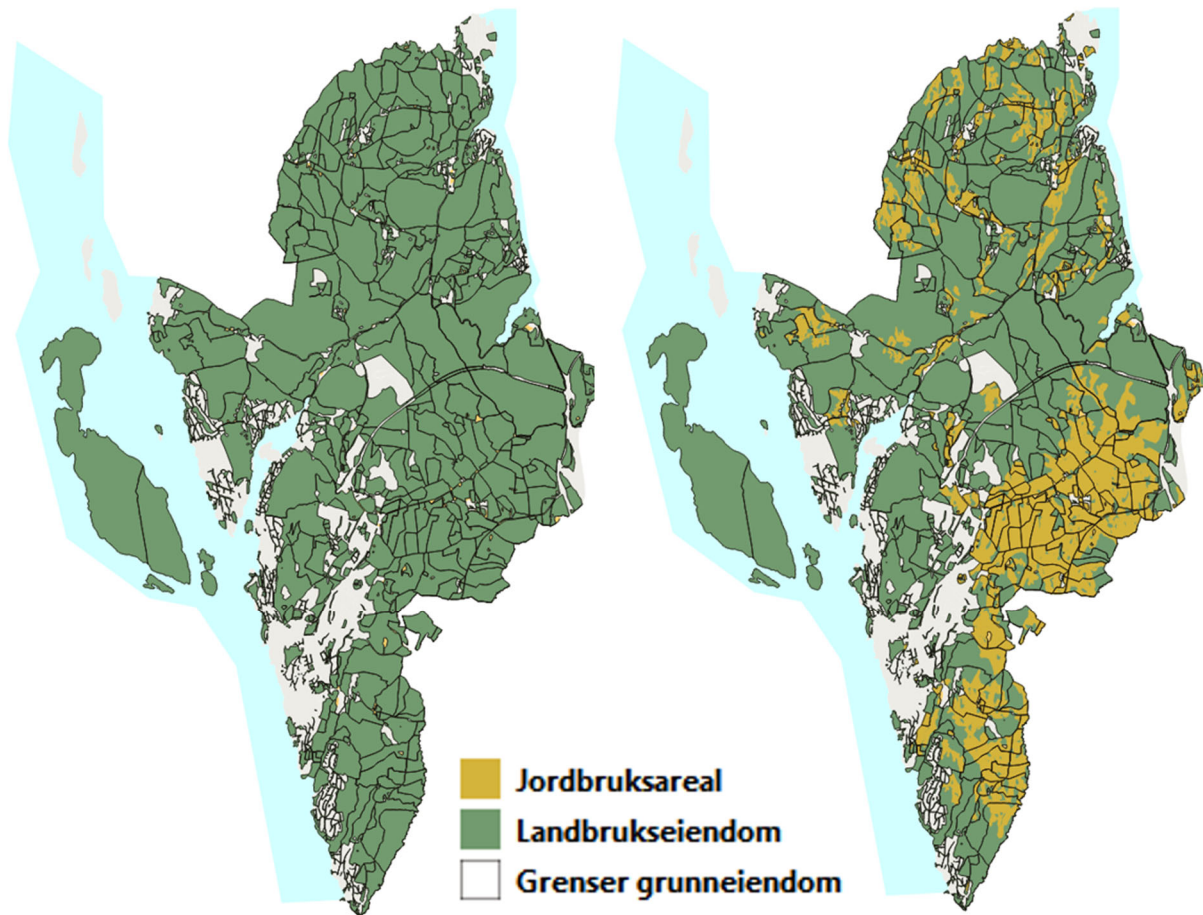
Tabell 2.3 viser antall landbrukseiendommer registrert i landbruksregisteret per mars 2019. Totalt er det 207 000 landbrukseiendommer i Norge. Flest landbrukseiendommer finner vi Trøndelag (24 000) og Nordland (20 000). Færrest finner vi i Oslo, Vestfold og Finnmark. Tabellen viser at det var 132 000 landbrukseiendommer som hadde jordbruksareal som en eller flere landbrukseiendommer disponerte jordbruksareal på og som førte opp dette jordbruksarealet i søknad om arealtilskudd i 2018. 71 pt av landbrukseiendommene i Vestfold var ført opp i en søknad om produksjonstilskudd i 2018. I Finnmark var andelen 41 prosent. Tabellen viser også at rundt 38 000 landbrukseiendommer (18 prosent) av landets landbrukseiendommer søkte om tilskudd til jordbruk i 2018. Andelen var høyest i Rogaland (30 prosent) og Østfold (27 prosent). Den var lavest i Nordland, Troms og Finnmark (under 10 prosent).

Tabell 2.3: Antall landbrukseiendommer mars 2018 og antall landbrukseiendommer som har fått utbetalt tilskudd og inngår i søknad om tilskudd til jordbruksproduksjon i 2018 (avrundede tall).

Fylke	Landbruks- eiendommer		Landbrukseiendommer disponert i søknader om arealtilskudd		Landbrukseiendommer som har fått utbetalt tilskudd	
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Landet	207 000	100 %	132 000	63,5 %	38 000	18,4 %
Østfold	8 000	100 %	6 000	73,4 %	2 000	26,9 %
Akershus	9 000	100 %	6 000	62,7 %	2 000	21,3 %
Oslo	200	100 %	50	20,0 %	30	11,7 %
Hedmark	19 000	100 %	12 000	62,0 %	3 000	15,8 %
Oppland	17 000	100 %	12 000	72,5 %	4 000	25,3 %
Buskerud	11 000	100 %	7 000	60,6 %	2 000	18,7 %
Vestfold	5 000	100 %	4 000	71,1 %	1 000	23,6 %
Telemark	9 000	100 %	5 000	58,3 %	1 000	14,7 %
Aust-Agder	6 000	100 %	3 000	51,5 %	1 000	10,2 %
Vest-Agder	9 000	100 %	5 000	61,1 %	1 000	12,3 %
Rogaland	13 000	100 %	9 000	71,5 %	4 000	30,2 %
Hordaland	15 000	100 %	9 000	59,0 %	3 000	19,6 %
Sogn og Fjordane	11 000	100 %	8 000	66,2 %	3 000	24,4 %
Møre og Romsdal	15 000	100 %	10 000	66,9 %	2 000	16,0 %
Trøndelag	24 000	100 %	17 000	72,7 %	5 000	23,3 %
Nordland	20 000	100 %	11 000	56,7 %	2 000	9,8 %
Troms	12 000	100 %	6 000	51,9 %	1 000	7,3 %
Finnmark	5 000	100 %	2 000	40,6 %	300	6,2 %

2.4 Kart over landbrukseiendommer og jordbruksarealer

Landbrukseiendommer i landbruksregisteret kan stedfestes ved hjelp av eiendomsgrensene for matrikkelenhetene som inngår i landbrukseiendommen. Her vises eksempler fra Frogn kommune i Akershus.

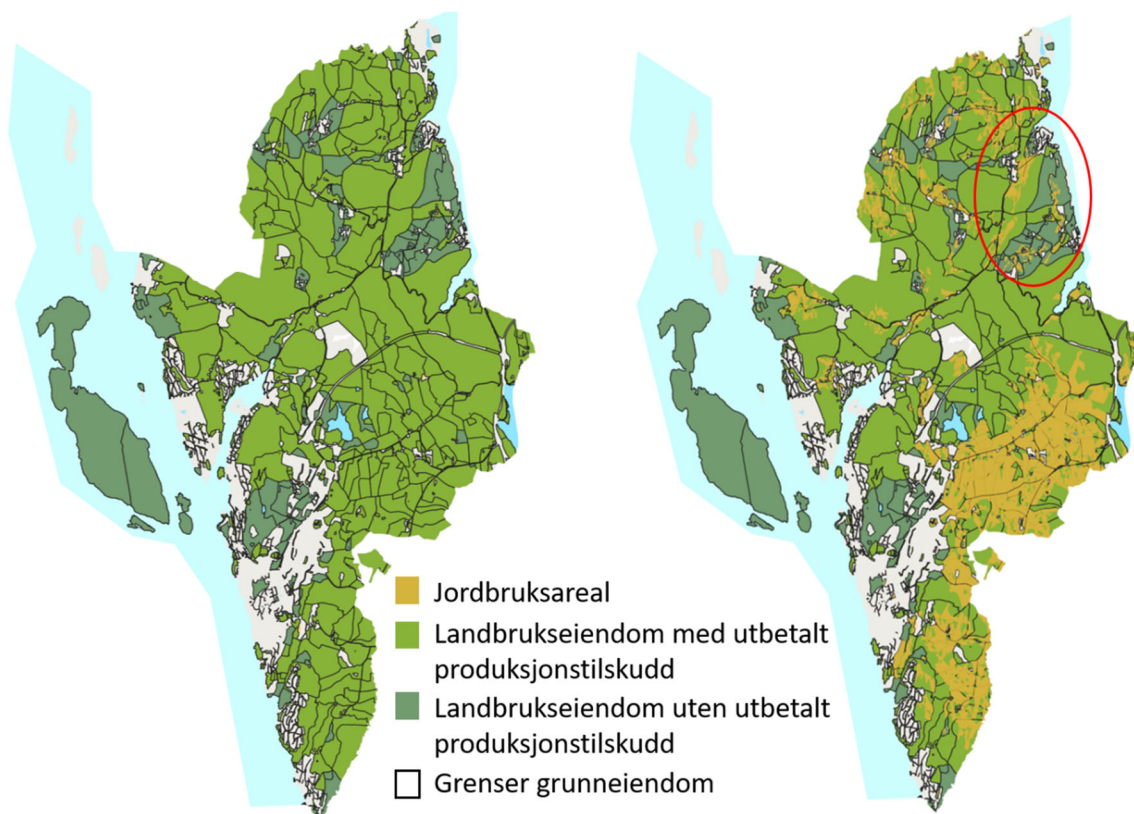

Figur 2.4.a: Landbrukseiendommer

Figur 2.4.b: Landbrukseiendommer og jordbruksareal i AR5

Figur 2.4.a viser landbrukseiendommer i Frogn kommune (valgt eksempel) med eiendomsgrensene fra 2019. I figur 2.4.b er det lagt på jordbruksareal fra AR5.

Figur 2.5.a viser landbrukseiendommer der det er utbetalt produksjonstilskudd med lys grønn. Landbrukseiendommer der ingen har utbetalt produksjonstilskudd er vist med mørk farge. I Figur 2.5.b er det tatt med jordbruksareal fra AR5. I området markert med rød sirkel er det kartlagt jordbruksareal i AR5 som ikke inngår i noen søknad om produksjonstilskudd i 2018.

Figur 2.5.a: Landbrukseiendommer i søknader der det er utbetalt produksjonstilskudd i Frogn kommune i 2018

Figur 2.5.b: Landbrukseiendommer og jordbruksareal i AR5 der det er utbetalt og ikke utbetalt produksjonstilskudd i Frogn kommune i 2018

Figur 2.5.c: Området innenfor rød sirkel i figur 2.5.b.

3 Metode

Her beskrives metodene vi har brukt for å lage arealstatistikk på kommunenivå og kart på eiendomsnivå.

3.1 Statistikk over jordbruksareal som kan være ute av drift

For å gi arealstatistikk for jordbruksareal som kan være ute av drift på kommune- og fylkesnivå mener vi at det er formålstjenlig å sammenlikne arealtall fra arealressurskartet AR5 og arealtall jordbruksforetakene har oppgitt disponert på hver landbrukseiendom i søknader om produksjonstilskudd. Metoden er relativt enkel. Jordbruksareal fra AR5 summeres på kommunenivå. Det samme blir alt jordbruksareal søkere har oppgitt i søknadene, med unntak av areal de har oppgitt som midlertidig ute av drift. Deretter finner vi differansen mellom arealtallet i produksjonstilskuddsregisteret og arealtallet i AR5 for hver kommune. Differansen er jordbruksareal det ikke søkes tilskudd for å drive.

Det er mange grunner til jordbruksareal ikke inngår i søknad om produksjonstilskudd. Nedenfor grupperes noen typer av slikt jordbruksareal:

1. Jordbruksareal utenfor landbrukseiendom registrert i Landbruksregisteret
 - a. Jordbruksareal som er kantsoner (små arealer med jordbruk) mellom landbrukseiendom og annen eiendom
 - b. Jordbruksareal som er skilt ut fra landbrukseiendom og omdisponert til andre formål
2. Jordbruksareal som kan være ute av drift
 - a. Jordbruksareal hvor det ikke er søkt om tilskudd
 - b. Jordbruksareal hvor det drives jordbruk som ikke er berettiget tilskudd enten fordi arealene er for små, søker ikke har registrert et landbruksforetak eller det som produseres ikke er støtteberettiget.
 - c. Jordbruksareal som midlertidig er tatt ut av drift

1. Jordbruksareal utenfor landbrukseiendom i landbruksregisteret

Jordbruksareal utenfor landbrukseiendom kan være jordbruksareal på grunneiendom skilt ut fra landbrukseiendom i forbindelse med omdisponeringer etter jordloven og plan- og bygningsloven. Det kan også være arealer på tidligere landbrukseiendom som ikke lenger er registrert i landbruksregisteret, men der arealet fremdeles tilfredsstiller kravene til fulldyrka jord, overflatedyrka jord eller innmarksbeite og dermed er kartlagt som jordbruksareal i AR5. En del kartlagt jordbruksareal ligger i kantsoner mellom en landbrukseiendom og annen grunneiendom. Arealene kan være i bruk, men de kan ikke tas med i søknader om produksjonstilskudd fordi de ligger utenfor landbrukseiendom. Dette kan være kanter langs offentlig vei der det drives jordbruk, men der jordbruksarealet inngår i en vei-eiendom og ikke en landbrukseiendom.

2. Jordbruksareal som kan være ute av drift

Jordbruksareal der det ikke er søkt om tilskudd utgjør den største delen av jordbruksareal som kan være ute av drift. Noen typer jordbruk er ikke berettiget produksjonstilskudd. Eksempelvis er landbrukseiendommer som brukes til beitehager og sportsanlegg for hest ofte ikke tilskuddsberettiget da de ikke produserer fôr. Videre er det noen landbrukseiendommer der fulldyrka- og overflatedyrka jord blir brukt til produksjon av ferdigplen. Det kan også finnes andre former for jordbruk det heller ikke kan søkes om produksjonstilskudd for. Andre har av ulike grunner valgt å ikke søke om produksjonstilskudd. Det kan være en rekke driftstekniske så vel som personlige årsaker til dette.

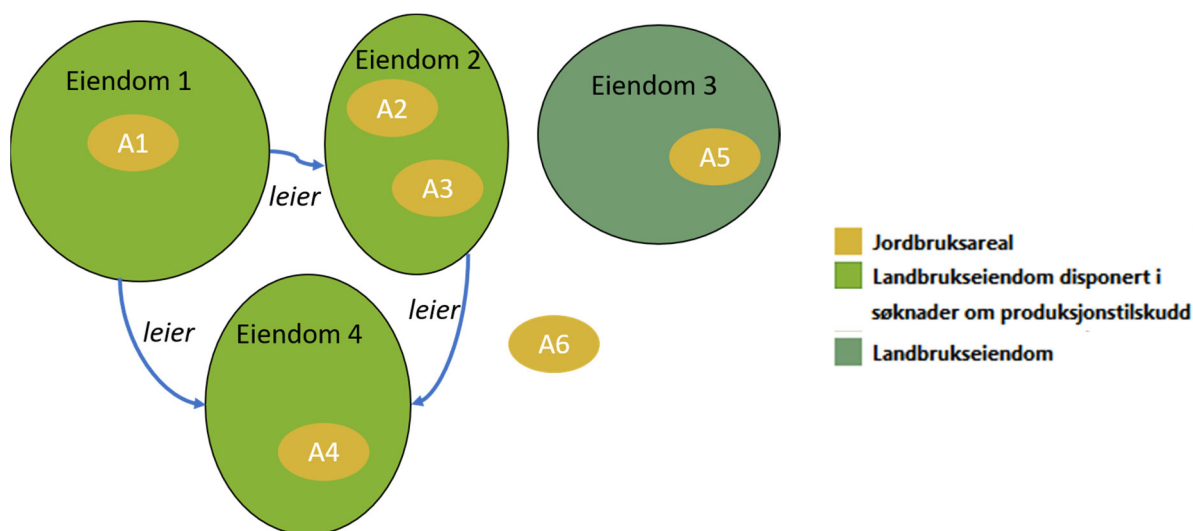
Noen jordbruksforetak tar arealer midlertidig ut av drift på grunn av brakking, grønngjødsling eller lignende. I søknader om produksjonstilskudd skal dette arealet oppgis, men mange velger å la være. Det er grunn til å tro at de som oppgir areal midlertidig ute av drift er eier av landbrukseiendommen og driver arealet selv. Med stadig mer leie av jord er det stadig flere søkere som kun oppgir det arealet enn de selv faktisk driver på eiendommene de leier. De har gjerne ikke informasjon om hvilke arealer som

midlertidig er ute av drift da flere kan leie jord på samme eiendom samtidig som eier kan drive noe selv. Areal som i søknader om produksjonstilskudd er oppgitt som midlertidig ute av drift er inkludert i statistikken som del av det jordbruksarealet som kan være ute av drift.

3.2 Kart over jordbruksareal som kan være ute av drift

NIBIO forvalter karttjenesten Gårdskart. Denne tjenesten henter opplysninger om landbrukseiendommer og tilhørende grunneiendommer fra landbruksregisteret. Disse opplysningene kobles deretter til eiendomskartet i matrikkelen. Kart over landbrukseiendommene klippet mot arealfigurene for fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite i arealressurskartet i målestokk 1:5000 (AR5). Prosessen skjer i sann tid. Kart over jordbruksareal ute av drift kan baseres på samme metode.

Utgangspunktet for å vise kart over jordbruksareal ute av drift er et nasjonalt kart over alle landbrukseiendommer med tilhørende eiendomsteiger. Dette kartet kaller vi her «det nasjonale gårdskartet». I denne undersøkelsen har vi brukt arealfigurer i arealressurskartet per 31.12.2018 og eiendomsgrenser fra matrikkelen per 15.01.2019. Det nasjonale gårdskartet kan kobles til opplysninger i registeret for produksjonstilskudd for å vise hvilke landbrukseiendommer som inngår i søknader om tilskudd. Opplysningene gjelder for landbrukseiendommen som helhet. Koblingsnøkkelen er hovednummer, dvs. identifikatoren for en unik landbrukseiendom.

Figur 3.1: Skisse av landbrukseiendommer klippet mot jordbruksareal

I Figur 3.1. ligger jordbruksareal A1 på landbrukseiendom 1. Foretaket på landbrukseiendom 1 leier dessuten jordbruksareal A3 på landbrukseiendom 2 og jordbruksareal A4 på landbrukseiendom 4. Eier av landbrukseiendom 2 driver jordbruksareal A2 selv. Landbrukseiendom 4 leier bort alt sitt jordbruksareal til landbrukseiendom 1 og 2. Jordbruksareal A5 ligger på landbrukseiendom 3 der ingen har søkt om tilskudd til å drive arealet. Jordbruksareal A6 ligger ikke på en landbrukseiendom. Resultatet er et kart der vi kan gruppere jordbruksareal etter status for drift. Dette er:

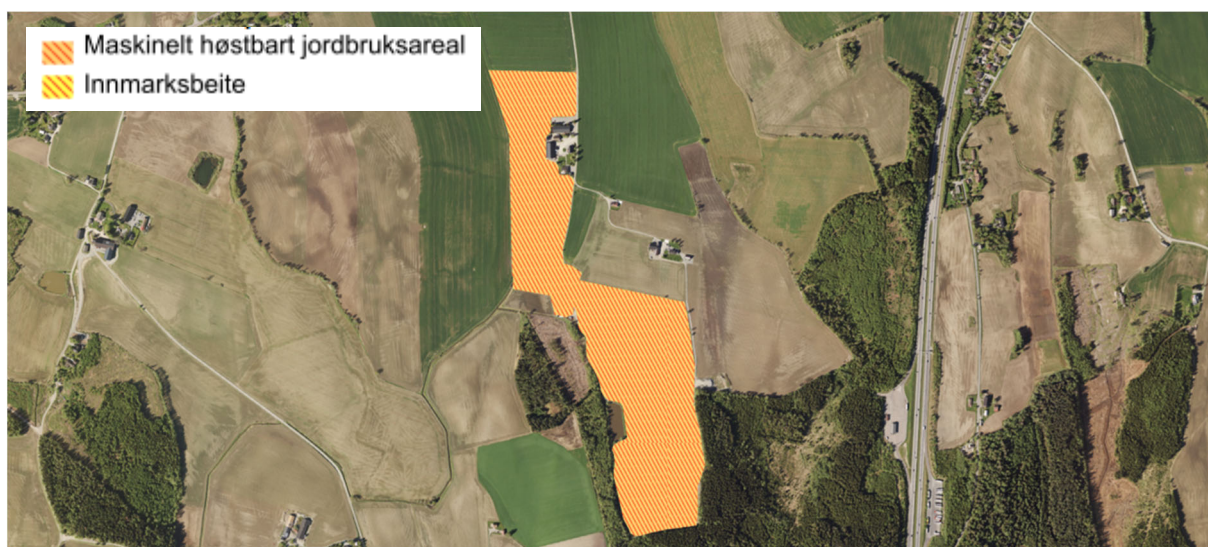
- Jordbruksareal utenfor landbrukseiendom
- Jordbruksareal på landbrukseiendom der det ikke er utbetalt produksjonstilskudd
- Prosentvis andel jordbruksareal på landbrukseiendom det ikke er utbetalt produksjonstilskudd for. Andelen utgjør minst 10 dekar eller minst 25 prosent av det kartlagte arealet på

landbrukseiendommen.¹¹ Det er laget kart for totalt jordbruksareal og for maskinelt høstbart jordbruksareal.

Figur 3.2.2: Jordbruksareal utenfor landbrukseiendom

Jordbruksareal utenfor landbrukseiendom kan ikke inngå i søknader om produksjonstilskudd. Dette kan være jordbruksareal skilt ut fra landbrukseiendom i forbindelse med omdisponeringer etter jordloven og plan- og bygningsloven. Det kan være jordbruksareal som ligger i kantsoner mellom en landbrukseiendom og annen grunneiendom, f.eks. veikanter. Det kan også være arealer på eiendom som av ulike grunner ikke står oppført i Landbruksregisteret, men der arealet fremdeles tilfredsstillere kravene til fulldyrka, overflatedyrka eller innmarksbeite. Noe av dette arealet kan være holdt i hevd. Andre deler gror igjen. Jordbruksarealet klassifiseres etter arealtypene fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite.

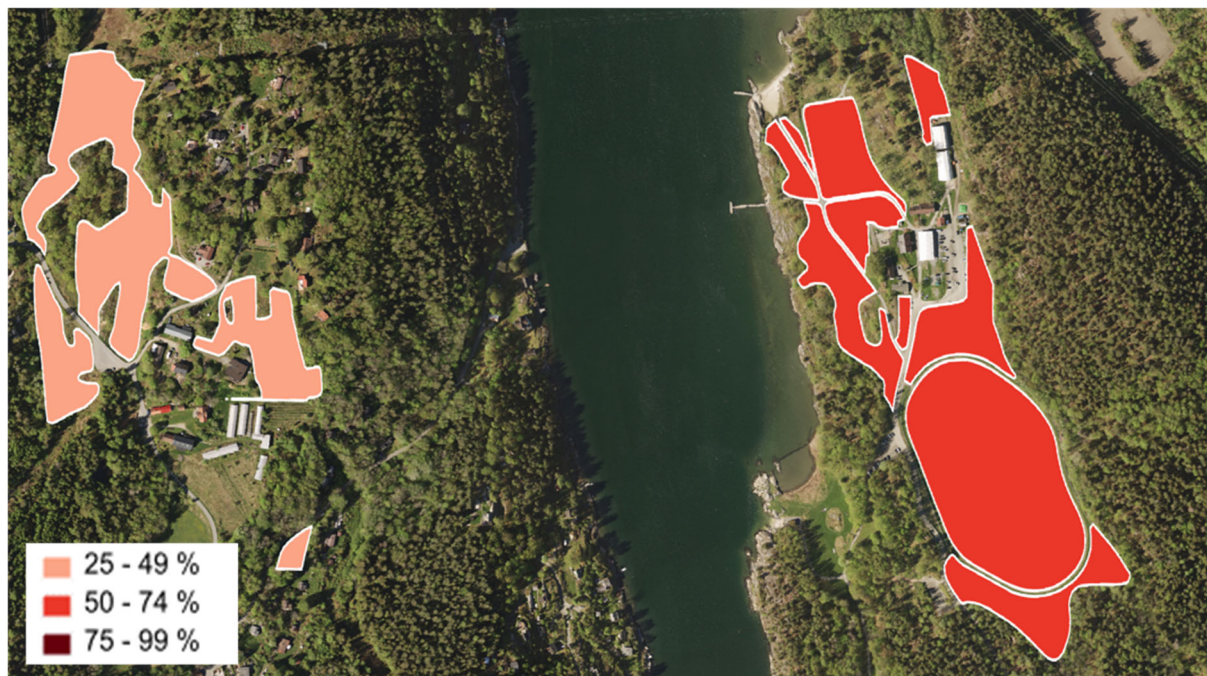

Figur 3.2.3: Jordbruksareal på landbrukseiendom der det ikke er utbetalt produksjonstilskudd

Jordbruksareal der det ikke er utbetalt produksjonstilskudd er jordbruksareal som finnes på en landbrukseiendom, men denne landbrukseiendommen har ikke fått utbetalt produksjonstilskudd. Som tidligere nevnt kan være flere grunner til dette. Noen driver med produksjon som er for liten til å være tilskuddsberettiget. Noen velger å produsere vekster uten å søke om tilskudd. Andre velger å ikke drive

¹¹ Grensen på 10 dekar og en andel på 25 prosent er satt uten erfaringsgrunnlag. Den kan være satt for lavt.

jorda, eller klarer ikke å få noen til å drive den. Jordbruksarealet klassifiseres etter arealtypene fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite.

Figur 3.2.4: Prosentvis andel jordbruksareal på landbrukseiendom det ikke er utbetalt produksjonstilskudd for. Andelen utgjør minst 10 dekar eller minst 25 prosent av det kartlagte arealet på landbrukseiendommen.

Kartlaget viser alt jordbruksareal på en landbrukseiendom der en eller flere landbruksforetak har fått utbetalt produksjonstilskudd til å drive jorda, men der det finnes minst 10 dekar eller minst 25 prosent jordbruksareal som det ikke er utbetalt tilskudd for å drive. I kartet vises tre klasser av prosentvise andeler som det ikke er utbetalt produksjonstilskudd for. I mange tilfeller er det snakk om flere små teiger som til sammen utgjør et betydelig areal med driftstekniske utordringer. I noen tilfeller er det imidlertid areal som er lett tilgjengelig og som er lettdrevet. Det publiseres et kartlag for alt jordbruksareal og et kartlag med bare maskinelt høstbart jordbruksareal (fulldyrka- og overflatedyrka jord uten innmarksbeite). Kartet viser landbrukseiendommer som helhet.

Alle kartlagene er åpent tilgjengelig i NIBIOS kartportal.¹² Sammen med kartlag fra arealressurskartet AR5 som viser alt jordbruksareal, kan kartlagene for jordbruksareal som kan være ute av drift gi landbruksforvaltningen god oversikt over arealer som kanskje kan utnyttes bedre. Ved å slå kartlagene av og på eller å justere kartlagenes gjennomsiktighet kan man tilegne seg informasjon som kan tas med i diskusjoner om for eksempel mulig jordbruksareal til leie.

Mer presis informasjon om jordbruksarealet som kan være ute av drift er tilgjengelig i tabellform når man klikker på teigene i kartet. Vi anbefaler å bruke kartet sammen med kart over eiendomsgrenser og gårds- og bruksnummer tilgjengelig på samme nettsted. Vi anbefaler også å bruke tjenesten gårdskart¹³ for å få en god oversikt over de ulike landbrukseiendommene med jordbruksareal som kan være ute av

¹² <https://kilden.nibio.no>

¹³ <https://gardskart.nibio.no>

drift. Det kan være en god ide å sammenstille disse kartlagene med andre datakilder som f.eks. ortofoto og skråbilder¹⁴ eller Googles Streetview¹⁵ for å få en idé om aktiviteten på eiendommene.

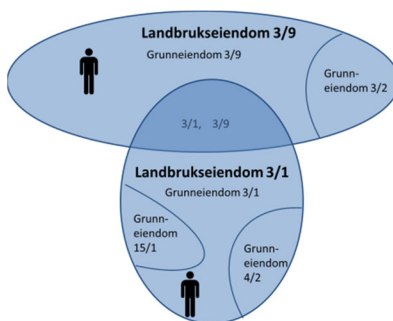
3.3 Jordbruksareal som ikke entydig kan knyttes til en enkelt landbrukseiendom

Noe jordbruksareal ligger på teiger som ikke kan knyttes entydig til bare én landbrukseiendom:

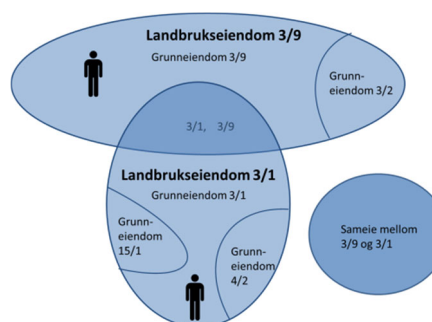
- Teiger med flere matrikkelenheter (gnr/bnr) og som er knyttet til flere landbrukseiendommer.
- Uregistrerte jordsameier
- Tvisteteiger, dvs. eiendomsteig der det er i tvist om grenseforløp

Figur 3.3.1: Landbrukseiendom med to grunneiendommer

Figur 3.3.2: Landbrukseiendommer med teiger som har flere matrikkelenheter

Figur 3.3.3: Landbrukseiendommer med andel i uregistrert jordsameie

Figur 3.3.1 viser en enkel landbrukseiendom som består av 2 grunneiendommer med gårds- og bruksnummer. Vi ser her bort fra at en grunneiendom kan bestå av flere eiendomsteiger.

Figur 3.3.2 viser to landbrukseiendommer der en eiendomsteig har to matrikkelenheter (3/1 og 3/9) og der disse er knyttet til to ulike landbrukseiendommer.

Figur 3.3.3 viser uregistrert jordsameie, noe som er vanlig i Norge, men i hovedsak i utmark. Dette er matrikkelenheter som ikke er identifisert med eget gårds- og bruksnr, men snarere som en liste over alle de gårds- bruksnummer som har andeler i sameiet. Andelen til hver enkelt går ikke frem av eiendomskartet, men kan være klart definert i grunnboken.

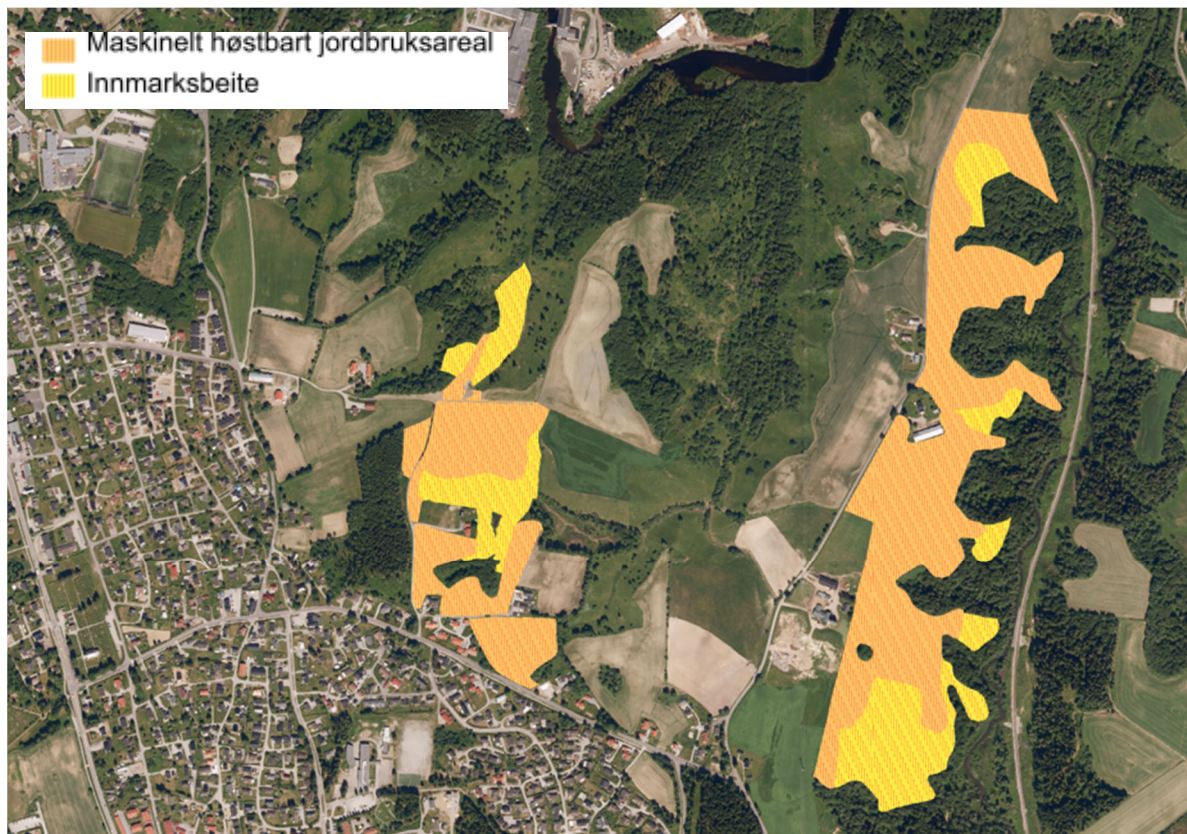
Det vil føre til feil i statistikken dersom arealene i figur 3.3.2 og 3.3.3 summeres for kommuner og fylker, fordi noe areal da vil bli telt flere ganger. Det må derfor presiseres at arealtallene man får oppgitt i kartene ikke kan brukes til å summere opp arealtall for kommunen som helhet.

Både Gårdskart og jordregisteret lister teiger som ikke kan knyttes entydig til bare én landbrukseiendom listes som «andre areal tilknyttet eiendommen».

¹⁴ <https://www.kartverket.no/geodataarbeid/flyfoto/sentralarkiv-for-flyfoto/>

¹⁵ <https://www.google.com/streetview/>

Noe jordbruksareal kan ikke knyttes entydig til bare én landbrukseiendom. Derfor er det heller ikke mulig beregne andelen jordbruksareal som kan være ute av drift. Teigene er skilt ut i et eget kartlag. Det kan være andel i uregistrerte jordsameier, tvisteteiger eller teiger med flere matrikelnummer og som er knyttet til flere landbrukseiendommer.

Figur 3.2.4: Jordbruksareal som ikke entydig kan knyttes til en enkelt landbrukseiendom

4 Analyse

Her presenterer vi resultater fra arbeidet med å sammenstille data fra arealressurskartet (AR5), landbruksregisteret og produksjonstilskuddsregisteret. Resultatet er jordbruksareal i form av fulldyrket jord, overflatedyrket jord og innmarksbeite som kan være ute av drift. I den første delen presenterer vi resultater fra analysen av alt jordbruksareal på fylkesnivå og deretter på kommunenivå. Deretter viser vi tall for maskinelt høstbart areal, det vil si bare fulldyrka jord og overflatedyrka jord for å vise hvor mye jordbruksareal som kanskje kan høstes maskinelt for å skaffe fôr i krisetider.

4.1 Jordbruksareal som kan være ute av drift - fylkesnivå

I tabell 4.1 viser vi alt jordbruksareal kartlagt i AR5 per 31.12.2018 og alt jordbruksareal som inngår i søknader om tilskudd hentet fra produksjonstilskuddsregisteret for søknadsåret 2018, etter at søknadene var behandlet i slutten av februar 2019. Figuren viser at nær 1 491 kvadratkilometer jordbruksareal kan være ute av drift i Norge. Dette utgjør rundt 13 prosent av samlet jordbruksareal. Mest jordbruksareal finner vi i Trøndelag, men andelen jordbruksareal som kan være ute av drift her er lavere enn for landet som helhet. Minst jordbruksareal i drift finner vi naturlig nok i Oslo ettersom dette er det minste fylket, og i tillegg dominert av skog og bebygd areal. Målt i dekar er det mest jordbruksareal som kan være ute av drift i Nordland (200 000 dekar). Målt som prosentvis andel av kartlagt jordbruksareal kan 37 prosent av jordbruksarealet i Troms og 38 prosent av jordbruksarealet i Finnmark være ute av drift. Bare 5 prosent av jordbruksarealet i Østfold kan være ute av drift.

Tabell 4.1: Jordbruksareal kartlagt, areal som det er utbetalt tilskudd for og areal som kan være ute av drift etter fylke (dekar). Status per 31.12.2018.

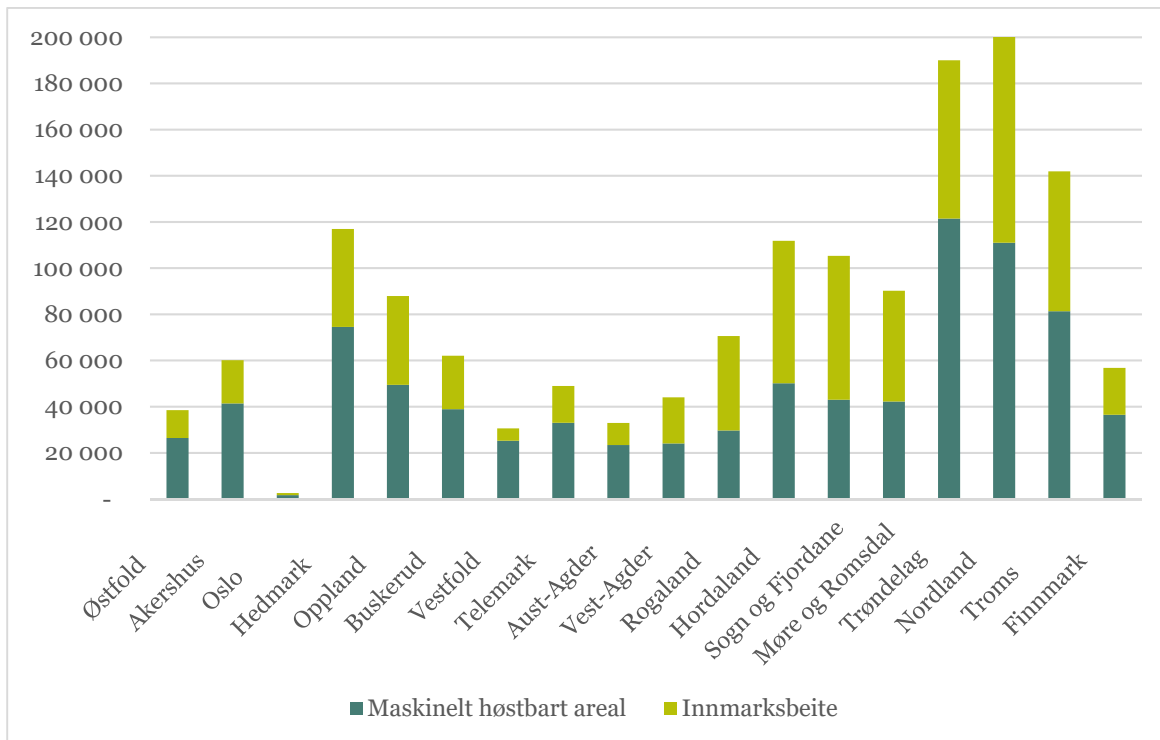
Fylke	Kartlagt jordbruksareal	Utbetalt produksjonstilskudd	Mulig ute av drift	Prosentvis andel mulig ute av drift
Landet	11 324 000	9 833 000	1 491 000	13,2 %
Østfold	763 000	724 000	38 000	5,0 %
Akershus	809 000	749 000	60 000	7,4 %
Oslo	10 000	7 000	3 000	26,1 %
Hedmark	1 169 000	1 052 000	117 000	10,0 %
Oppland	1 085 000	997 000	88 000	8,1 %
Buskerud	569 000	507 000	62 000	10,9 %
Vestfold	429 000	398 000	31 000	7,1 %
Telemark	294 000	245 000	49 000	16,7 %
Aust-Agder	145 000	112 000	33 000	22,8 %
Vest-Agder	233 000	189 000	44 000	18,9 %
Rogaland	1 065 000	994 000	71 000	6,6 %
Hordaland	519 000	407 000	112 000	21,6 %
Sogn og Fjordane	531 000	426 000	105 000	19,8 %
Møre og Romsdal	631 000	540 000	90 000	14,3 %
Trøndelag	1 791 000	1 601 000	190 000	10,6 %
Nordland	754 000	554 000	200 000	26,6 %
Troms	382 000	240 000	142 000	37,2 %
Finnmark	148 000	91 000	57 000	38,4 %

I et større regionalt perspektiv ser man at nesten 40 prosent av jordbruksarealet i Troms og Finnmark kan være ute av drift. På Sørlandet og Vestlandet kan rundt 20 prosent av jordbruksarealet være ute av drift. I Rogaland, Østfold, Vestfold og Akershus er andelen jordbruksareal som kan være ute av drift ligge rundt 6 prosent. I Trøndelag, Hedmark og Oppland er andelen rundt 10 prosent.

Tabell 4.2 og Figur 4.1 viser at rundt 57 prosent jordbruksarealet som kan være ute av drift er maskinelt høstbart jordbruksareal, det vil si fulldyrka og overflatedyrka jord, mens rundt 43 prosent er innmarksbeite. Andelen maskinelt høstbart jordbruksareal som kan være ute av drift er størst i Vestfold, Aust-Agder og Akershus. Andelen innmarksbeite ute av drift er høyere på Vestlandet enn i andre deler av landet. I Rogaland utgjør innmarksbeite 58 prosent av jordbruksarealet som kan være ute av drift. I dette fylket utgjør innmarksbeite da også hele 45 prosent av jordbruksarealet (se Figur 2.1).

Tabell 4.2: Jordbruksareal som kan være ute av drift etter type jordbruksareal i dekar og prosentvis andel

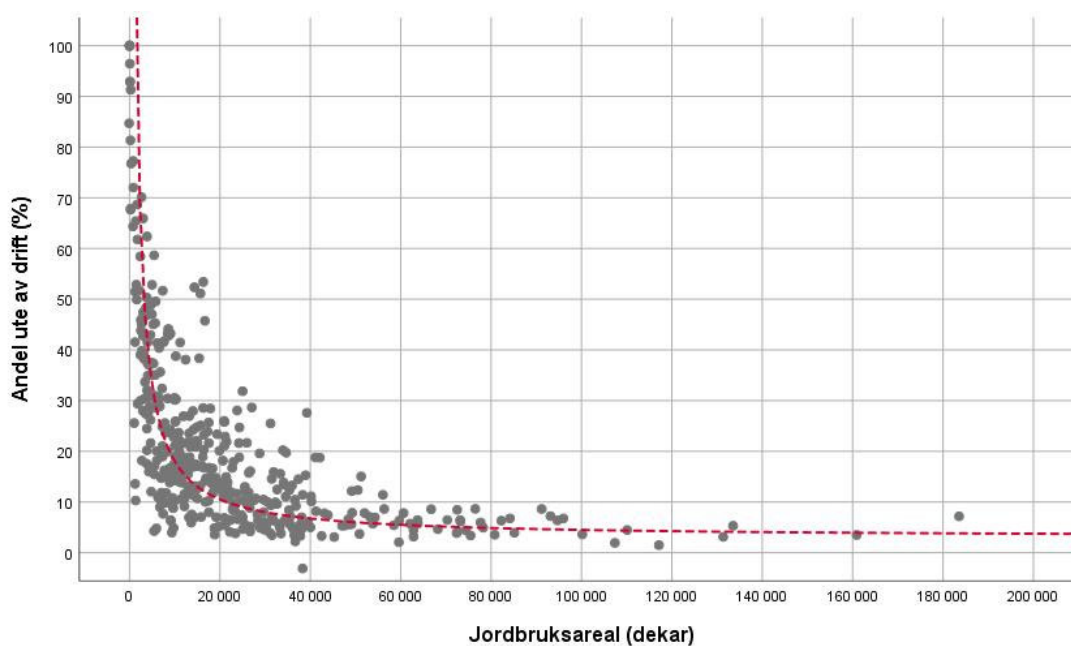
Fylke	Totalt mulig ute av drift		Maskinelt høstbart		Innmarksbeite	
	Dekar	Andel	Dekar	Andel	Dekar	Andel
Landet	1 491 000	100 %	853 000	57,2 %	638 000	42,8 %
Østfold	38 000	100 %	26 000	68,6 %	12 000	31,4 %
Akershus	60 000	100 %	41 000	68,9 %	19 000	31,1 %
Oslo	3 000	100 %	2 000	66,2 %	1 000	33,8 %
Hedmark	117 000	100 %	74 000	63,7 %	42 000	36,3 %
Oppland	88 000	100 %	49 000	56,2 %	38 000	43,8 %
Buskerud	62 000	100 %	39 000	62,7 %	23 000	37,3 %
Vestfold	31 000	100 %	25 000	82,5 %	5 000	17,5 %
Telemark	49 000	100 %	33 000	67,4 %	16 000	32,6 %
Aust-Agder	33 000	100 %	23 000	70,9 %	10 000	29,1 %
Vest-Agder	44 000	100 %	24 000	54,6 %	20 000	45,4 %
Rogaland	71 000	100 %	30 000	42,0 %	41 000	58,0 %
Hordaland	112 000	100 %	50 000	44,8 %	62 000	55,2 %
Sogn og Fjordane	105 000	100 %	43 000	40,8 %	62 000	59,2 %
Møre og Romsdal	90 000	100 %	42 000	46,8 %	48 000	53,2 %
Trøndelag	190 000	100 %	121 000	63,9 %	69 000	36,1 %
Nordland	200 000	100 %	111 000	55,4 %	89 000	44,6 %
Troms	142 000	100 %	81 000	57,3 %	61 000	42,7 %
Finnmark	57 000	100 %	36 000	64,2 %	20 000	35,8 %

Figur 4.1: Jordbruksareal (dekar) som kan være ute av drift etter type jordbruksareal

4.2 Jordbruksareal som kan være ute av drift - kommunenivå

På kommunenivå er det store variasjoner. Figur 4.2 viser at kommuner med lite jordbruksareal har større andel jordbruksareal som kan være ute av drift enn kommuner med mye jordbruksareal. På samme tid er det store variasjoner mellom andelen som kan være ute av drift i kommuner med lite jordbruksareal. Langt fra alle kommuner med lite jordbruksareal har stor andel areal som kan være ute av drift.

Figur 4.2: Fordeling av kommuners kartlagte jordbruksareal (x-aksen) og andel jordbruksareal mulig ute av drift (y-aksen)

Tabell 4.3 viser de av landets kommuner hvor mindre enn 4 prosent jordbruksarealet kan være ute av drift. Det er typisk kommunene med mye godt kornareal i Østfold og Trøndelag som befinner seg på denne listen. Kommuner med mye godt grovforareal på Jæren er også med her. Kommunene med minst andel jordbruksareal ute av drift er Hå i Rogaland (1,9 prosent). Bjerkreim i Rogaland og Rakkestad i Østfold har også svært liten andel jordbruksareal ute av drift (henholdsvis 2,1 og 2,3 prosent).

Tabell 4.3: Kommuner med mindre enn 4 % av jordbruksarealet som kan være ute av drift (vist i dekar og prosentvis andel)

Fylke	Kommune	Kartlagt jordbruksareal	Jordbruksareal i drift	Jordbruksareal mulig ute av drift	Andel mulig ute av drift
Østfold	Trøgstad	65 314	63243	2466	3,8 %
Østfold	Spydeberg	37 856	36541	1416	3,7 %
Østfold	Rakkestad	109 969	107 841	2580	2,3 %
Hedmark	Åsnes	104 079	100 297	3910	3,8 %
Vestfold	Re	78 183	75536	2729	3,5 %
Rogaland	Eigersund	52 835	50887	1960	3,7 %
Rogaland	Bjerkreim	60 854	59601	1264	2,1 %
Rogaland	Hå	119 441	117 657	2306	1,9 %
Rogaland	Time	83 927	80952	3135	3,7 %
Rogaland	Bokn	9 736	9349	388	4,0 %
Trøndelag	Rennebu	39 175	37874	1383	3,5 %
Trøndelag	Levanger	135 844	131 608	4484	3,3 %
Trøndelag	Overhalla	47 156	45700	1879	4,0 %

Enkelte kommuner i Oppland, slik som Sel og Skjåk er tatt ut av denne listen. Årsaken er at arealressurskartet ikke var oppdatert på det tidspunktet søknadene ble sendt inn. Det har vært en betydelig nydyrking av jordbruksareal i disse kommunene, slik at samlet jordbruksareal oppgitt i søknadene ble større enn det som var kartlagt i AR5 på det tidspunktet.

Tabell 4.4 viser de av landets kommuner der mer enn to tredjedeler av jordbruksarealet kan være ute av drift. Listen domineres av kommuner på Vestlandet og ikke minst Nord-Norge, der det i utgangspunktet er få eller ingen jordbruksforetak og lite jordbruksareal. Ålesund skiller seg ut som en kommune med stort befolkningspress. Andre er utkantkommuner, som f.eks. Fedje i Hordaland og Kvænangen i Troms. I fem av landets kommuner kan alt kartlagt jordbruksareal være ute av drift ved at ingen har søkt om produksjonstilskudd. Dette gjelder Moskenes i Nordland, samt Loppa, Hasvik, Nordkapp og Båtsfjord i Finnmark.

Tabell 4.4: Kommuner der mer enn 67 % av jordbruksarealet kan være ute av drift (i dekar og prosentvis andel)

Fylke	Kommune	Kartlagt jordbruksareal	Jordbruksareal i drift	Jordbruksareal mulig ute av drift	Andel mulig ute av drift
Hordaland	Fedje	711	230	481	67,7 %
Møre og Romsdal	Ålesund	5 289	1658	3639	68,8 %
Møre og Romsdal	Sula	3 007	841	2166	72,0 %
Nordland	Træna	687	221	466	67,8 %
Nordland	Værøy	1 185	84	1101	92,9 %
Nordland	Moskenes	594	-	594	100 %
Troms	Torsken	1 466	341	1125	76,7 %
Troms	Berg	1 560	111	1449	92,9 %
Troms	Skjervøy	3 495	795	2700	77,3 %
Troms	Kvænangen	8 853	2646	6212	70,2 %
Finnmark	Loppa	2 106	0	2106	100 %
Finnmark	Hasvik	1 339	-	1339	100 %
Finnmark	Kvalsund	2 819	245	2574	91,3 %
Finnmark	Måsøy	1 633	58	1575	96,4 %
Finnmark	Nordkapp	792	-	792	100 %
Finnmark	Gamvik	1 035	193	842	81,4 %
Finnmark	Berlevåg	1 064	163	1154	108,5 %
Finnmark	Båtsfjord	249	-	249	100 %

I Berlevåg er situasjonen spesiell. Jordbruksarealet drives av foretak i andre kommuner og disponerer dermed også landbrukseiendommer i andre kommuner. Ettersom disse foretakene har mer jordbruksareal midlertidig ute av drift til sammen i flere kommuner enn de har i drift i Berlevåg, blir jordbruksarealet ute av drift her større enn det som er kartlagt i kommunen. Se avsnitt 2.3 og 3.1 for en nærmere redegjørelse for dette.

Tabell 4.5 på neste side viser de av landets kommuner som har mer enn 100 000 dekar jordbruksareal. Ingen av disse har mer enn 9 prosent jordbruksareal som kan være ute av drift. Flere av disse kommunene er også blant kommunene som har minst jordbruksareal som kan være ute av drift. Hå i Rogaland har 119 441 dekar jordbruksareal og bare 1,1 prosent kan være ute av drift. Larvik i Vestfold har 8,2 prosent av jordbruksareal som kan være ute av drift. Dette kan ha sammenheng med mye bygging av infrastruktur i denne kommunen.

Tabell 4.5: Kommuner med mer enn 100 000 dekar jordbruksareal og jordbruksareal mulig ute av drift (dekar og andel %)

Fylke	Kommune	Kartlagt jordbruksareal	Jordbruksareal i drift	Jordbruksareal mulig ute av drift	Andel mulig ute av drift
Østfold	Rakkestad	109 969	107 841	2580	2,3 %
Akershus	Aurskog-Høland	101 485	95 016	6803	6,7 %
Akershus	Nes	142 065	134 519	8530	6,0 %
Hedmark	Ringsaker	198 782	184 530	15234	7,7 %
Hedmark	Stange	101 142	93 853	8010	7,9 %
Hedmark	Åsnes	104 079	100 297	3910	3,8 %
Oppland	Østre Toten	115 566	110 386	5465	4,7 %
Vestfold	Sandefjord	103 431	96 437	7453	7,2 %
Vestfold	Larvik	100 187	91 554	9006	9,0 %
Rogaland	Hå	119 441	117 657	2306	1,9 %
Trøndelag	Steinkjer	167 865	161 986	6991	4,2 %
Trøndelag	Levanger	135 844	131 608	4484	3,3 %

I kommuner med lite jordbruksareal kan relativt små jordbruksarealer som kan være ute av drift utgjøre en stor andel av det totale jordbruksarealet i kommunen. Tabell 4.6 viser alle landets kommuner med mindre enn 2000 dekar jordbruksareal. Flere av disse kommunene er også blant kommunene med mest jordbruksareal som kan være ute av drift, som f.eks. Kvalsund og Måsøy (se Tabell 4.4). Ingen landbruksforetak har søkt om tilskudd til jordbruk i Moskenes i Nordland og Hasvik, Nordkapp og Båtsfjord i Finnmark. Fedje i Hordaland, Træna og Moskenes i Nordland, samt Båtsfjord og Nordkapp i Finnmark har svært lite jordbruksareal, men andelen som kan være ute av drift er vesentlig lavere enn i de øvrige kommunene på lista. Utsira i Rogaland er i en særstilling med lite jordbruksareal men med bare 10,3 prosent som kan være ute av drift. Situasjonen i Berlevåg er drøftet på forrige side.

Tabell 4.6: Kommuner med mindre enn 2000 dekar jordbruksareal og jordbruksareal mulig ute av drift (dekar og andel %)

Fylke	Kommune	Kartlagt jordbruksareal	Jordbruksareal i drift	Jordbruksareal mulig ute av drift	Andel mulig ute av drift
Akershus	Oppegård	1 361	1 013	348	25,6 %
Rogaland	Utsira	1 506	1 351	155	10,3 %
Hordaland	Fedje	711	230	481	67,7 %
Nordland	Træna	687	221	466	67,8 %
Nordland	Røst	1 414	1 222	192	13,6 %
Nordland	Værøy	1 185	84	1101	92,9 %
Nordland	Moskenes	594	-	594	100,0 %
Troms	Torsken	1 466	341	1125	76,7 %
Troms	Berg	1 560	111	1449	92,9 %
Finnmark	Hasvik	1 339	-	1339	100,0 %
Finnmark	Måsøy	1 633	58	1575	96,4 %
Finnmark	Nordkapp	792	-	792	100,0 %
Finnmark	Gamvik	1 035	193	842	81,4 %
Finnmark	Berlevåg	1 064	163	1154	108,5 %
Finnmark	Båtsfjord	249	-	249	100,0 %

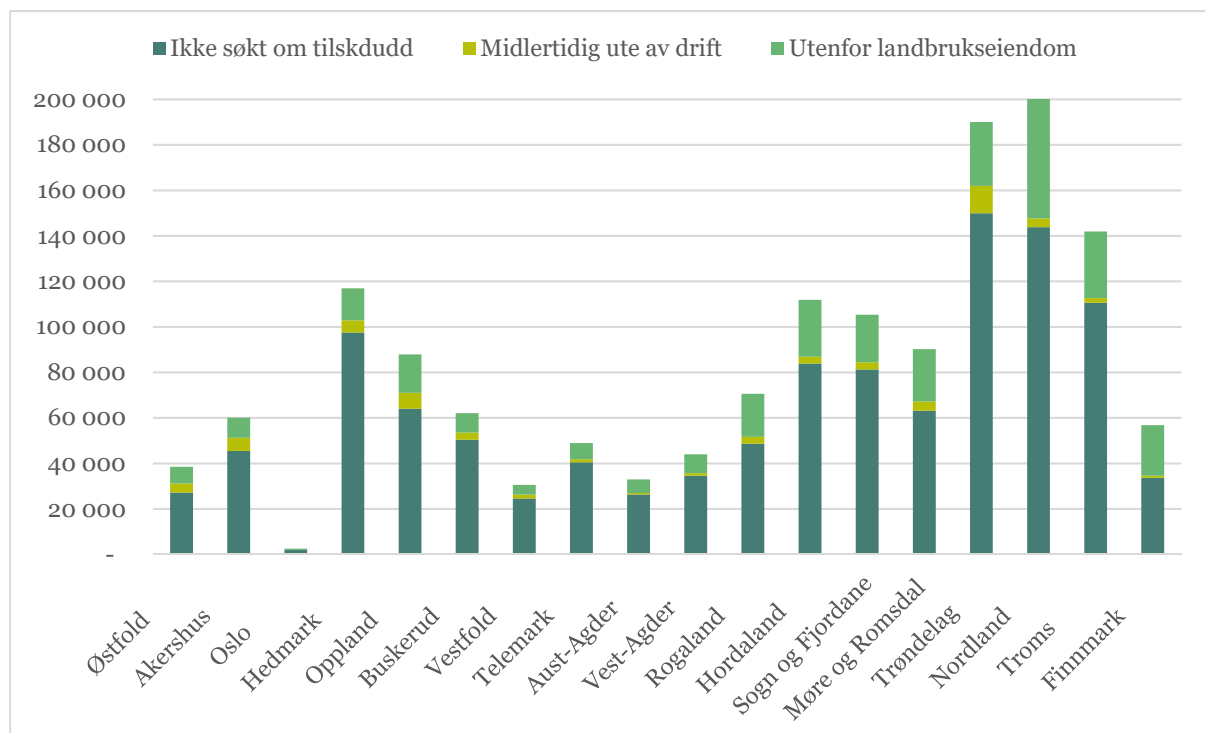
4.3 Jordbruksareal etter typer som kan være ute av drift

Det er mulig å definere typer av jordbruksareal som kan være ute av drift. Søknader om produksjonstilskudd skal i henhold til veilederen inneholde opplysninger om arealer som søker har valgt å sette ut av drift midlertidig (Landbruksdirektoratet 2019). Tilskuddskode 292 angir maskinelt høstbart areal og tilskuddskode 293 angir innmarksbeite som er midlertidig tatt ut av drift. Bare 62 000 dekar er ført opp som midlertidig ute av drift på søknader om produksjonstilskudd. Som det fremgår av Figur 4.3 og Tabell 4.7 utgjør dette bare rundt 4 prosent av det totale arealet som kan være ute av drift.

Dersom vi bruker arealtall fra arealressurskartet AR5 og trekker fra arealtall fra eiendomskart for landbrukseiendommer oppført i Landbruksregisteret kan vi – med noe usikkerhet - si noe om hvor mye jordbruksareal som ligger utenfor landbrukseiendom. Dette er gjerne jordbruksareal som er skilt ut fra landbrukseiendom og som skal omdisponeres til veier, jernbane, bygninger eller annen infrastruktur. Det kan også være kantareal mellom landbrukseiendom og vei som kan være i drift, men som ikke kan føres opp i søknader om produksjonstilskudd fordi arealet ikke ligger på landbrukseiendom. Det kan også være grøntarealer, plener, deler av campingplasser, osv.

Rogaland er et lite fylke, men det er mye jordbruksareal og også 19 000 dekar jordbruksareal som ligger utenfor landbrukseiendom (se Tabell 4.7). Dette kan skyldes at mange tusen dekar jordbruksareal på Jæren er blitt omdisponert til andre planformål (f.eks. samferdsel, næring og bolig) etter Plan- og bygningsloven siden 2000 (Fadnes et.al. 2018).

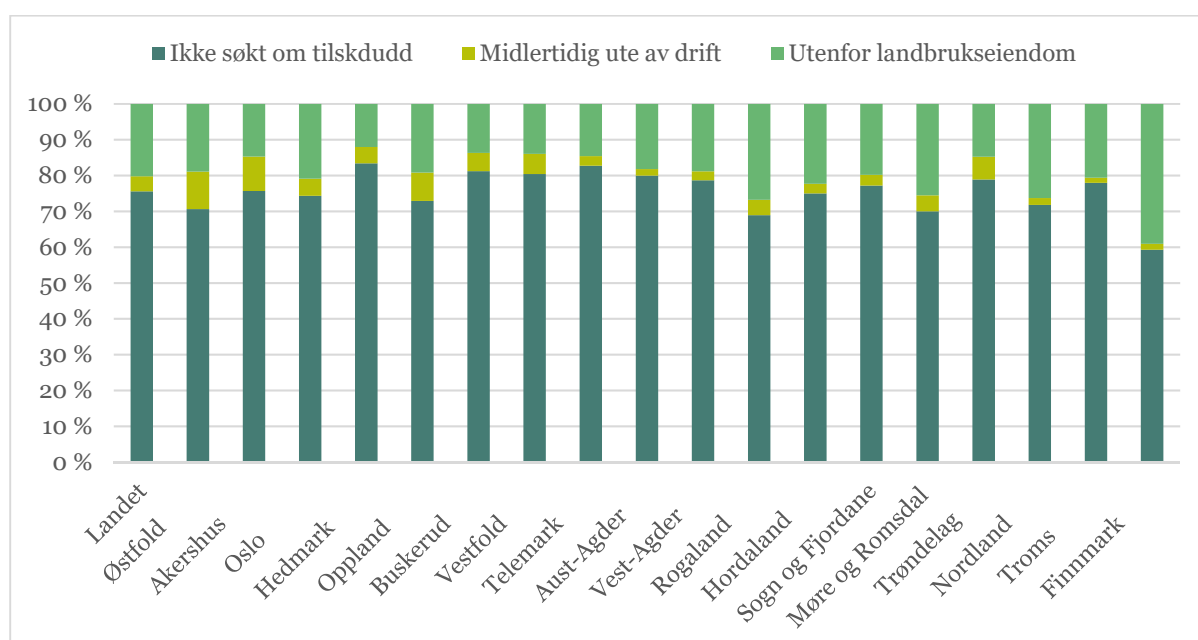
I områder med lite aktivt jordbruk er imidlertid ikke Landbruksregisteret like oppdatert. Langt mot vest og langt mot nord finnes jordbruksareal som kan ha vært ute av drift i mange år. Dette arealer er derfor ikke knyttet til landbrukseiendom i Landbruksregisteret. Tross for beskjedent omfang av omdisponering til andre arealformål i kommunene i Nordland står 26 prosent av jordbruksarealet i fylket utenfor landbrukseiendom.

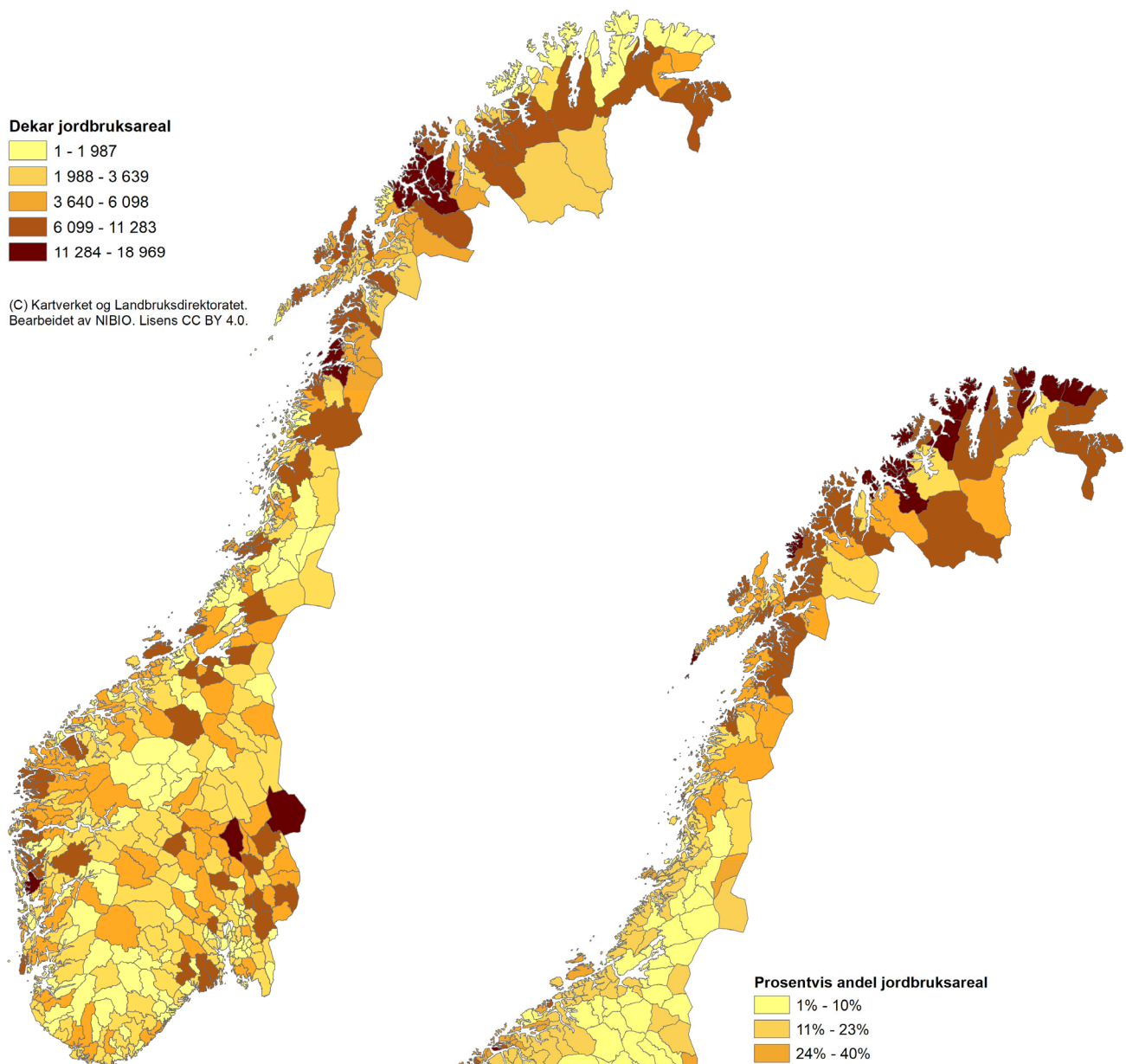
Figur 4.3: Jordbruksareal som kan være ute av drift etter årsak

Tabell 4.7: Jordbruksareal som kan være ute av drift etter årsak (dekar og prosentvis andel)

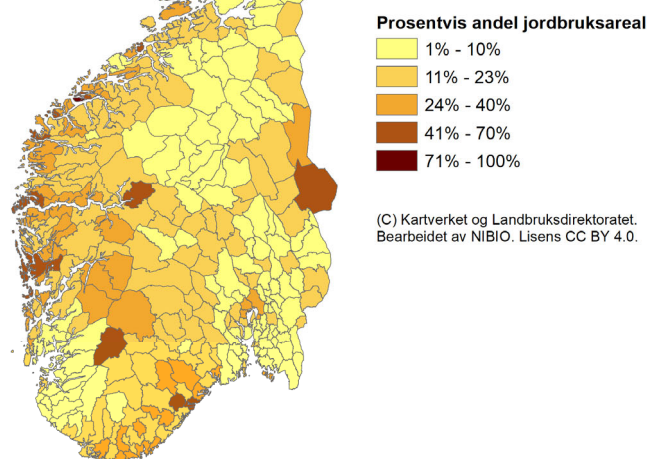
Fylke	Sum som kan være ute av drift		Midlertidig ute av drift		Utenfor landbruks-eiendom		Ikke utbetalt produksjonstilskudd	
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
Landet	1 491 000	100 %	62 000	4,2 %	302 000	20,2 %	1 127 000	75,6 %
Østfold	38 000	100 %	4 000	10,5 %	7 000	18,9 %	27 000	70,6 %
Akershus	60 000	100 %	6 000	9,6 %	9 000	14,7 %	45 000	75,7 %
Oslo	3 000	100 %	100	4,8 %	1 000	20,9 %	2 000	74,3 %
Hedmark	117 000	100 %	5 000	4,5 %	14 000	12,0 %	98 000	83,4 %
Oppland	88 000	100 %	7 000	7,9 %	17 000	19,2 %	64 000	72,9 %
Buskerud	62 000	100 %	3 000	5,1 %	8 000	13,7 %	50 000	81,2 %
Vestfold	31 000	100 %	2 000	5,6 %	4 000	14,0 %	25 000	80,4 %
Telemark	49 000	100 %	1 000	2,7 %	7 000	14,6 %	40 000	82,7 %
Aust-Agder	33 000	100 %	1 000	1,8 %	6 000	18,2 %	26 000	79,9 %
Vest-Agder	44 000	100 %	1 000	2,5 %	8 000	18,9 %	35 000	78,6 %
Rogaland	71 000	100 %	3 000	4,3 %	19 000	26,8 %	49 000	68,9 %
Hordaland	112 000	100 %	3 000	2,7 %	25 000	22,3 %	84 000	75,0 %
Sogn og Fjordane	105 000	100 %	3 000	3,0 %	21 000	19,8 %	81 000	77,2 %
Møre og Romsdal	90 000	100 %	4 000	4,5 %	23 000	25,5 %	63 000	70,0 %
Trøndelag	190 000	100 %	12 000	6,3 %	28 000	14,8 %	150 000	78,9 %
Nordland	200 000	100 %	4 000	1,9 %	53 000	26,3 %	144 000	71,8 %
Troms	142 000	100 %	2 000	1,4 %	29 000	20,6 %	111 000	77,9 %
Finnmark	57 000	100 %	1 000	1,7 %	22 000	39,1 %	34 000	59,3 %

Figur 4.4: Jordbruksareal som kan være ute av drift etter årsak

Figur 4.5.a: Jordbruksareal som kan være ute av drift etter kommune i 2018 målt i dekar

Figur 4.5.b: Jordbruksareal som kan være ute av drift etter kommune i 2018 målt etter prosentvis andel

4.4 Maskinelt høstbart areal som kan være ute av drift

Det vil ofte være aktuelt å se nærmere på fulldyrka jord og overflatedyrka jord uten å ta med innmarksbeite. Som tidligere nevnt er innmarksbeite jordbruksareal som ikke kan høstes maskinelt, enten fordi overflaten er for ujevn, eller at arealet er sterkt oppstykket av steiner, stubber, treklynger og lignende. Innmarksbeiter høstes av dyra selv og et visst antall beitedyr er nødvendig for at denne typen jordbruksareal ikke skal gro igjen. I tabell 2.1 viste vi at innmarksbeite utgjør rundt 2,2 millioner dekar eller rundt 20 prosent av landets samlede jordbruksareal. Samlet har Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal nær 50 % av alt kartlagt innmarksbeite. Trøndelag og Nordland har til sammen 20 prosent. Det er altså lite innmarksbeite i store jordbruksfylker som Østfold, Vestfold, Akershus, Hedmark, Oppland og Buskerud.

I tabell 4.2 viste vi at på landsbasis kan rundt 30 prosent av alt innmarksbeite være ute av drift. I tabell 4.8 nedenfor ser vi at 9,4 prosent av landets maskinelt høstbare areal kan være ute av drift. Andelen er høyest i marginale jordbruksfylker som Oslo, Troms og Finnmark og lavest i store jordbruksfylker som Østfold, Akershus, Vestfold og Rogaland.

Tabell 4.8: Maskinelt høstbart areal (fulldyrka og overflatedyrka jord i dekar) som kan være ute av drift etter fylke i 2018

Fylke	Sum kartlagt AR5	Utbetalt produksjonstilskudd	Mulig ute av drift	Andel mulig ute av drift
Landet	9 086 000	8 233 000	853 000	9,4 %
Østfold	732 000	705 000	26 000	3,6 %
Akershus	760 000	719 000	41 000	5,4 %
Oslo	8 000	6 000	2 000	25,0 %
Hedmark	1 055 000	981 000	74 000	7,0 %
Oppland	889 000	840 000	49 000	5,5 %
Buskerud	478 000	439 000	39 000	8,2 %
Vestfold	415 000	390 000	25 000	6,0 %
Telemark	251 000	218 000	33 000	13,1 %
Aust-Agder	121 000	97 000	23 000	19,0 %
Vest-Agder	168 000	144 000	24 000	14,3 %
Rogaland	581 000	552 000	30 000	5,2 %
Hordaland	289 000	239 000	50 000	17,3 %
Sogn og Fjordane	322 000	279 000	43 000	13,4 %
Møre og Romsdal	493 000	451 000	42 000	8,5 %
Trøndelag	1 546 000	1 425 000	121 000	7,8 %
Nordland	566 000	455 000	111 000	19,6 %
Troms	294 000	213 000	81 000	27,6 %
Finnmark	118 000	81 000	36 000	30,5 %

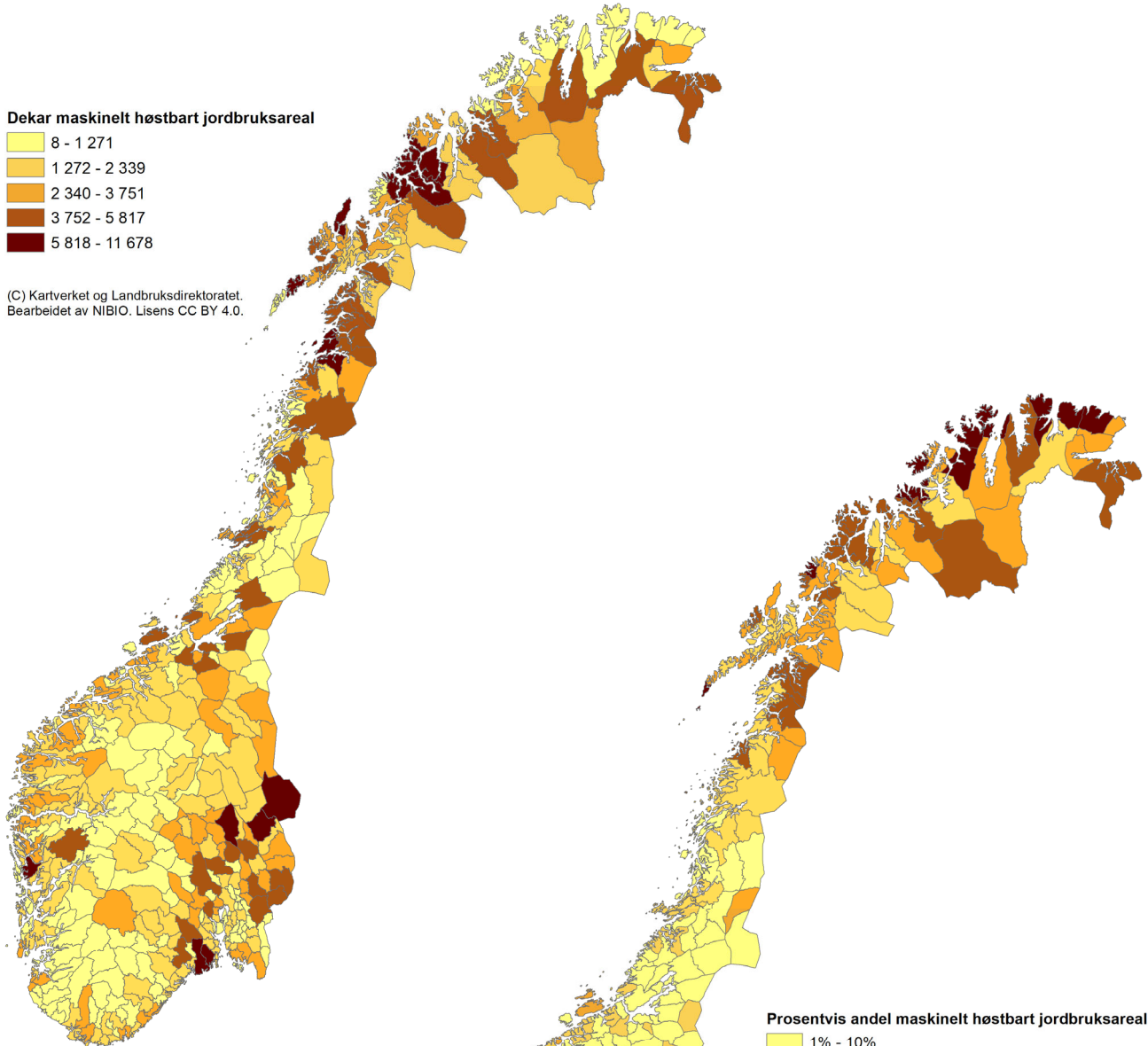
På nasjonalt nivå blir andelen jordbruksareal som kan være ute av drift 4 prosent lavere når vi ser bort fra innmarksbeite. I de intensive jordbruksfylkene Rogaland og Trøndelag utgjør det imidlertid liten forskjell å se bort fra innmarksbeite i statistikken over jordbruksareal ute av drift. I Rogaland synker andelen jordbruksareal ute av drift fra 6,6 til 5,2 prosent dersom vi tar ut innmarksbeite fra statistikken. I Trøndelag synker andelen fra 10,6 til 7,8 prosent. I Troms og Finnmark synker andelen jordbruksareal ute av drift fra rundt 38 prosent til rundt 30 prosent.

Tabell 4.9 viser maskinelt høstbart jordbruksareal som kan være ute av drift etter mulig årsak. På regionalt og nasjonalt nivå endres ikke bildet vesentlig om man tar med innmarksbeite. Andelen maskinelt høstbart jordbruksareal utenfor landbrukseiendom er nesten 20 prosent på landsbasis. Høyest andel finner vi i Finnmark (33 prosent) der mye kartlagt jordbruksareal ligger på eiendommer som ikke lengre er landbrukseiendommer. Andelen er imidlertid også høy i Rogaland (24,7 prosent), noe som kan skyldes mye omdisponering av maskinelt høstbart areal til andre arealformål som f.eks. samferdsel, næring eller bolig.

Tabell 4.9: Maskinelt areal ute av drift etter mulig årsak (dekar og prosentvis andel)

Fylke	Sum som kan være ute av drift		Midlertidig ute av drift		Utenfor landbruks-eiendom		Ikke utbetalt produksjonstilskudd	
Landet	853 000	100 %	33 000	3,9 %	169 000	19,8 %	651 000	76,3 %
Østfold	26 000	100 %	2 000	6,2 %	6 000	23,1 %	19 000	70,7 %
Akershus	41 000	100 %	2 000	6,0 %	7 000	16,7 %	32 000	77,4 %
Oslo	2 000	100 %	-	7,3 %	-	25,4 %	1 000	67,3 %
Hedmark	74 000	100 %	4 000	5,0 %	9 000	12,7 %	61 000	82,3 %
Oppland	49 000	100 %	3 000	6,7 %	10 000	20,1 %	36 000	73,2 %
Buskerud	39 000	100 %	2 000	4,8 %	5 000	13,7 %	32 000	81,5 %
Vestfold	25 000	100 %	1 000	5,0 %	4 000	14,9 %	20 000	80,1 %
Telemark	33 000	100 %	1 000	2,2 %	5 000	15,6 %	27 000	82,2 %
Aust-Agder	23 000	100 %	-	2,1 %	5 000	20,5 %	18 000	77,5 %
Vest-Agder	24 000	100 %	1 000	2,4 %	5 000	20,1 %	19 000	77,5 %
Rogaland	30 000	100 %	2 000	5,2 %	7 000	24,7 %	21 000	70,1 %
Hordaland	50 000	100 %	1 000	2,5 %	11 000	21,4 %	38 000	76,0 %
Sogn og Fjordane	43 000	100 %	1 000	2,3 %	9 000	20,0 %	33 000	77,7 %
Møre og Romsdal	42 000	100 %	2 000	5,6 %	14 000	32,1 %	26 000	62,2 %
Trøndelag	121 000	100 %	7 000	5,5 %	19 000	15,8 %	96 000	78,7 %
Nordland	111 000	100 %	2 000	1,9 %	26 000	23,2 %	83 000	75,0 %
Troms	81 000	100 %	1 000	1,6 %	15 000	18,8 %	65 000	79,6 %
Finnmark	36 000	100 %	1 000	1,9 %	12 000	33,0 %	24 000	65,1 %

På kommunenivå er det interessant å merke seg mønstre i kartet på kommunenivå (Figur 4.6.a og b). Flest dekar maskinelt høstbart jordbruksareal som kan være ute av drift finner vi i kommuner i Vestfold, Hedmark, Nordland og Troms. Andelen maskinelt høstbart jordbruksareal som kan være ute av drift er høyest i Nord-Norge, men den er også høy på kysten av Vestlandet, Sørlandet og i Trysil i Hedmark. Andelen er lavest i et sammenhengende belte langs Oslofjorden, opp Gudbrandsdalen og til nordenden av Trøndelag.

Figur 4.6.a: Maskinelt høstbart jordbruksareal som kan være ute av drift etter kommune i 2018 målt i dekar

Figur 4.6.b: Prosentvis andel av alt maskinelt høstbart jordbruksareal som kan være ute av drift etter kommune

5 Konklusjon

I denne rapporten har vi vist at AR5 gir en god oversikt over potensialet for arealbasert jordbruksproduksjon i Norge. Registeret for produksjonstilskudd gir på sin side en god pekepinn på dagens bruk av jordbruksarealene ettersom de fleste som driver aktivt jordbruk søker om tilskudd for å drive arealene de disponerer.

Når man sammenlikner disse datakildene ser vi at hele 13 prosent av Norges jordbruksareal kan være ute av drift. Ser vi bort fra innmarksbeite kan 9,5 prosent av Norges maskinelt høstbare jordbruksareal være ute av drift. Dette utgjør et areal mer enn to ganger større enn Mjøsas overflate.

Det er viktig å understreke at arealtallene i kartet ikke kan summeres opp og presenteres for en kommune eller fylke. Noen eiendomsteiger er registrert med flere matrikkelnummer i matrikkelen, og noen av disse kan derfor ikke entydig knyttes til en enkelt landbrukseiendom.

Resultatene som NIBIO presenterer er basert på tilgjengelige nasjonale kilder. Det riktige tallet for jordbruksareal ute av drift kan være noe lavere. Landbruksforvaltningen og de næringsdrivende i jordbruket bør bruke arealtallene og kartene over jordbruksareal som et utgangspunkt for videre analyser og vurderinger, sammen med sin kunnskap om lokale forhold.

NIBIO har også laget kart over jordbruksareal som kan være ute av drift. Kartlagene er tilgjengelig i NIBIOs kartportal Kilden (<https://kilden.nibio.no/>).

Referanser

- Ahlstrøm A.P., Fadnes, K., Bjørkelo K., 2019: AR5 Klassifikasjonssystem. NIBIO BOK; 5(5) 2019.
- Fadnes, k. Frydenlund, J., Mathiesen, H.F. 2019: Grunnlag for utvikling av jordvernmål for Jærområdet. Fagnotat til planprogram for Regionalplan for Jæren. Revidert utgave. NIBIO Rapport; 5(14) 2019. Tilgjengelig fra: <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/2589088>
- Forskningsrådet 2016: Sustainable cattle production on roughage. Project no.: 255324/E50.
- Landbruksdirektoratet 2019: Veileder til søknad om produksjonstilskudd-aktuell søknadsomgang. Tilgjengelig på
- Strand, G.H, Mathiesen, H. 2018. På sporet av fôret. Kronikk. Nationen 12.09.2018. Tilgjengelig fra: <https://www.nationen.no/kronikk/pa-sporet-av-foret/>
- NIBIO 2019: Sammenlikning av søkere om produksjonstilskudd i tabeller (uttak fra søknadsregisteret for produksjonstilskudd) sendt fra Landbruksdirektoratet til NIBIO for alle søknadsår fra 1999 til og med 2018.

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.

